

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Postavení státního zástupce v trestním řízení

Plzeň, 2015

Veronika Ullíková

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Katedra trestního práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Postavení státního zástupce v trestním řízení

Studijní program: Právo a právní věda

Studijní obor: Právo

Vedoucí práce: JUDr. Josef Baxa,

katedra trestního práva.

Fakulta právnická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň, 2015

Veronika Ullíková

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

V Plzni dne 17. března 2015

.....

vlastnoruční podpis

PODĚKOVÁNÍ:

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu diplomové práce panu JUDr. Josefu Baxovi za odborné vedení, cenné rady a připomínky, kterými přispěl k jejímu vypracování.

Obsah

Úvod.....	1
1 Historický vývoj veřejné žaloby v českých zemích.....	3
1.1 Počátky veřejné žaloby v českých zemích.....	3
1.2 Období od roku 1848 do první republiky	4
1.3 Státní zastupitelství v období první republiky	5
1.4 Doba nesvobody 1939 – 1945	6
1.5 Státní zastupitelství v poválečné éře.....	7
1.6 Veřejná žaloba v době komunismu.....	9
1.7 Období od roku 1989.....	11
2 Postavení a působnost státního zastupitelství	13
2.1 Ústavní vymezení státního zastupitelství.....	13
2.2 Zákonné vymezení.....	14
2.3 Základní zásady činnosti státního zástupce	15
2.3.1 Zásady podle trestního řádu	16
2.3.2 Zásady podle zákona o státním zastupitelství	18
2.4 Soustava a organizace státního zastupitelství	19
2.4.1 Působnost státního zastupitelství.....	19
2.4.2 Soustava státního zastupitelství.....	20
3 Působnost státního zástupce v trestním řízení.....	24
3.1 Přípravné řízení.....	25
3.1.1 Prověřování	26
3.1.2 Vyšetřování	31
3.1.3 Obžaloba.....	37
3.2 Řízení před soudem	39
3.2.1 Předběžné projednání obžaloby.....	39
3.2.2 Hlavní líčení	39
3.3 Řízení o opravných prostředcích	42
3.4 Vykonávací řízení	45
4 Působnost státního zástupce v jiném než trestním řízení.....	47
5 Nový zákon o státním zastupitelství	51
Závěr.....	55
Cizojazyčné resumé.....	57
Seznam použitých pramenů.....	58
Knižní zdroje	58

Články.....	58
Právní předpisy	59
Judikatura.....	59
Ostatní.....	60
Seznam zkratk.....	61
Přílohy	62

Úvod

Jak napovídá již samotný název diplomové práce, ráda bych se zabývala úlohou státního zástupce v jeho nejdůležitější roli, zastupování státu v trestním řízení. Práce si klade za cíl komplexně přiblížit instituci státního zastupitelství, proto postupuje systematicky od historie, přes zákonné zakotvení a jednotlivé pravomoci státních zástupců až ke specifické činnosti v jiné než trestní oblasti.

Téma své diplomové práce jsem si nevybrala náhodně, v průběhu studia jsem absolvovala několik stáží na okresním státním zastupitelství a měla tak možnost pozorovat počínání státních zástupců z bezprostřední blízkosti. V našem právním prostředí se setkáváme s neustálými diskuzemi a polemikou nad nezávislostí, nestranností a oprávněními státních zástupců. Tyto úvahy de lege ferenda považuji, vzhledem k tomu, že státní zástupce může svým jednáním ovlivnit celý život obviněného, za pochopitelné. Věřím tomu, že mohou přinášet i zajímavé podněty ke zkvalitňování práce státních zástupců, vždy je ovšem nutné mít na paměti, že státní zástupci se musí řídit především platným právem.

Cílem práce je podat ucelený a kompletní obraz úpravy státního zastupitelství v České republice. Vzhledem k rozsáhlosti tématu jsem byla nucena některé dílčí otázky působnosti státního zástupce omezit nebo vynechat, proto se v práci neobjeví například vztah státního zastupitelství k řízení ve věcech mladistvých nebo úprava právního styku s cizinou.

Nejdůležitějším posláním státního zástupce je vystupovat jako orgán veřejné žaloby před soudem, ale jeho působnost je mnohem širší. Povinnosti začínají již ve stádiu před zahájením trestního stíhání, pokračují přes dozorovou funkci v přípravném řízení a nekončí ani po rozhodnutí soudu, když státní zástupce také vykonává dozor v místech, kde je omezena osobní svoboda. V neposlední řadě má státní zástupce i netrestní pravomoci v občanském či správním soudním řízení. Nelze opomenout ani jeho participaci na prevenci kriminality.

Každá právní úprava je výsledkem určitého kulturního a historického vývoje dané společnosti a nejinak je tomu i v případě státního zastupitelství. Proto svou práci začínám stručným výkladem dějin orgánů veřejné žaloby na našem území. Postavení veřejné žaloby nebylo vždy tak jednoznačné, jak bychom ho dnes mohli vnímat. Orgány se sice začaly tvořit poměrně brzy, ale v průběhu staletí musely neustále bojovat o své místo, ať již ve vztahu k inkvizičnímu

procesu, omezením působnosti, nebo naopak zneužívání z pozice komunistické moci.

Práce pokračuje zakotvením státního zastupitelství v našem právním řádu a základními zásadami činnosti státního zástupce. Po této, spíše teoretické části, následuje těžiště celé práce, spočívající ve vymezení úlohy státních zástupců v jednotlivých stádiích trestního řízení. Jak se mění jednotlivá stádia, mění se i okruh pravomocí a role státních zástupců.

Po hlavní části práce se krátce zmíním o působnosti zastupitelství v netrestní oblasti a na závěr bych se ráda věnovala přípravám nového zákona o státním zastupitelství. Návrh nového zákona v současné době vyvolává debaty nejen odborné, ale i laické veřejnosti, proto považuji za přínosné věnovat mu alespoň krátkou kapitolu.

1 Historický vývoj veřejné žaloby v českých zemích

Přestože bych chtěla ve své diplomové práci ukázat hlavně současnou úpravu činnosti státních zástupců a zabývat se aktuálními otázkami v této oblasti, považuji za přínosný stručný exkurz do historie státního zastupitelství. Doufám, že nám to přinese lepší pochopení současných pravomocí a pozic státních zástupců.

1.1 Počátky veřejné žaloby v českých zemích

Historický vývoj institutu veřejné žaloby je v českých podmínkách úzce spjat s vývojem soudní soustavy a soudního řízení. Ve svých počátcích se nerozlišovalo mezi civilním a trestním řízením, toto rozdělení přišlo mnohem později. Proto bylo na počátku i trestní řízení iniciováno pouze soukromoprávní žalobou. Procesní pravidla o řízení před soudy se vyvíjela na podkladě platného obyčejového práva i samotné rozhodovací praxe a byla ovlivňována i zásahy českých panovníků. Dobové české právo tedy zásadně nerozlišovalo mezi spory ve věcech soukromých a trestních, což souviselo s tím, že trestný čin zatím nebyl vnímán jako útok proti společnosti, ale proti soukromé osobě.¹

Trestní proces, jako samostatné řízení, se začal formovat s uplatněním zásady veřejné žaloby, což znamená, že určité orgány státní moci začaly z úřední povinnosti stíhat osoby, které porušily v některém směru právo, a to z důvodu tzv. veřejné pomsty.² Počátek veřejné žaloby lze najít již v 10. století, kdy se z úřední povinnosti stíhali lidé, kteří vystupovali proti státu a jeho orgánům, ale větší rozmach přišel až ve 13. století. Právě v něm došlo ke zřízení institutu popravců, ti měli zvláštní soudní pravomoc a tam, kde byl zjevný trestný čin, zahajovali ex officio a aplikovali trest ve veřejném zájmu. Dalším významným milníkem byla doba husitství, kdy husité hojně uplatňovali zásadu veřejné žaloby.

Po období husitství byl zřízen úřad královského prokurátora, který se ukázal pro další vývoj klíčovým. Jeho úkolem bylo zastupovat krále v soudním řízení, prakticky byl zřízen k tomu, aby zajistil navrácení královského majetku zabraného během husitství. Jeho působnost se brzy začala rozšiřovat a převzal zastupování všech majetkových zájmů státu u soudů, avšak stále se pohyboval v rovině fiskální. V 16. století začali královští prokurátoři stíhat trestné činy, které nestíhal soukromý žalobce. V tomto století byl už trestní zájem státu jasný,

¹ NEDOROST, Libor. *Státní zastupitelství: historie, současnost a perspektivy*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 14.

² Tamtéž.

ale stále nebyl dostatečně silný, takže i nadále převládala soukromá iniciativa poškozených.³

Na konci 16. století byla již agenda královského prokurátora obsáhlejší, došlo proto k vytvoření prokurátorského komorního úřadu, v jehož čele byl zástupce panovníka, prokurátor. „Obnoveným zřízením zemským bylo potvrzeno postavení královského prokurátora jako veřejného žalobce a byla mu uložena povinnost stíhat všechny trestné činy.“⁴ I když orgány veřejné žaloby byly již v podstatě konstituovány, tak došlo ke zlomu, kdy se u nás začalo rozmáhat inkviziční řízení, ve kterém nebylo veřejné žaloby třeba, přičemž toto řízení v následujícím století převládlo. Úřad královského prokurátora přesto dále existoval, i když jeho působnost se stále zmenšovala, až byl v roce 1850 úřad zrušen úplně.

1.2 Období od roku 1848 do první republiky

Revoluční rok 1848 byl určující pro další vývoj veřejné žaloby. Jedním z důsledků konce absolutistického státu bylo vznesení požadavku nezávislého soudnictví. Došlo tedy k oddělení soudnictví od správy, zavedení občanské kontroly nad výkonem soudnictví a dále k odstranění inkvizičního řízení a jeho nahrazení řízením obžalovacím.⁵ Po vzoru západních zemí začala v českých zemích vznikat státní zastupitelství. Právní základ pro ně položila březnová ústava z roku 1849, která stanovila obžalovací zásadu pro trestní proces. Organizace státních zastupitelství byla upravena Organickým zákonem pro státní zastupitelství⁶ a prozatímním trestním řádem z roku 1850⁷.

Formálně byla činnost státního zastupitelství zahájena v červenci roku 1850. Hlavním úkolem zastupitelství mělo být podle výše uvedených předpisů hájit zájmy státu na dodržování zákona, podávat veřejnou trestní obžalobu a zastupovat stát v trestním řízení, ale i dohlížet, aby nikdo nebyl stíhán bez zákonného důvodu. Státní zástupci měli také vykonávat dozorovou činnost ve smyslu toho, aby všechna vyšetřování probíhala podle zákona.

³ KUČHTA, Josef a Karel SCHELLE. *Historie a současnost státního zastupitelství*. 1. vydání. Brno: PF MU, 1994, s. 7.

⁴ KUČHTA, Josef a Karel SCHELLE. *Historie a současnost státního zastupitelství*. 1. vydání. Brno: PF MU, 1994, s. 8.

⁵ KUČHTA, Josef a Karel SCHELLE. *Historie a současnost státního zastupitelství*. 1. vydání. Brno: PF MU, 1994, s. 9.

⁶ Zákon č. 266/1850 ř. z., organický zákon pro státní zastupitelství.

⁷ Císařský patent č. 25/1850 ř. z., trestní prozatímní řád.

Když na konci roku 1851 došlo k vydání silvestrovských patentů, znamenalo to velké změny. Znovuzavedení absolutismu v našich zemích přineslo omezení občanských práv a tomu se musela přizpůsobit i justice. Soudní soustavu v této době tvořily tři stupně – vrchní zemské soudy, zemské soudy a okresní soudy, nad nimi pak ještě působil Nejvyšší soudní a kasační dvůr ve Vídni. Pro první stupeň procesu bylo obnoveno inkviziční řízení a státní zastupitelství jako veřejná obžaloba působilo jen u sborových soudů.⁸ Pravomoc státních zástupců se omezila na trestní řízení, zatímco doposud existovala i poměrně široká pravomoc civilní.

V nejbližších letech došlo k vydání poměrně velkého počtu císařských patentů a různých nařízení. Vládla nespokojenost s trestním řádem, takže ten byl nahrazen, a to novým trestním řádem č. 151/1853 ř. z., který ovšem v oblasti veřejné žaloby nepřinesl významné změny. Změnu ale přinesl rok 1867, kdy došlo k rozdělení monarchie na Rakousko a Uhersko, což s sebou neslo i rozdělení zákonodárství a justice. Naše země spadaly pod rakouskou oblast, pro kterou byl později, roku 1873, vydán nový trestní řád č. 119/1873 ř. z., definitivní úprava soudnictví pak proběhla na konci 19. století.

Soustava státního zastupitelství vypadala v tomto období následovně, v první instanci působil u všech sborových soudů státní zástupce, ve druhé instanci pak figuroval vrchní státní zástupce, vedle něj ve Vídni ještě působil generální prokurátor, celá soustava podléhala ministru spravedlnosti.⁹ Tato organizační struktura u nás přetrvala až do vzniku první republiky, fakticky až do roku 1948.

1.3 Státní zastupitelství v období první republiky

Když byla dne 28. října 1918 vyhlášena samostatná Československá republika, musela být zajištěna kontinuita právního chodu státu. K tomu došlo vydáním tzv. recepční normy, zákona č. 11/1918 Sb., která ve svých paragrafech zajišťovala přechod zákonů i veškerých úřadů z dosavadní monarchie, přičemž ty nově podléhaly Národnímu výboru. Recepční norma vedla k právnímu dualismu, na území nově vzniklého státu platily uherské i rakouské právní normy.

⁸ NEDOROST, Libor. *Státní zastupitelství: historie, současnost a perspektivy*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 28.

⁹ SCHELLE Karel. *Veřejná žaloba v historických souvislostech. Státní zastupitelství*. Praha: LexisNexis, 2008, roč. 2008, č. 11-12, s. 50.

Pro nás to znamená, že byla převzata i soustava soudnictví, spolu s orgány veřejné žaloby. Systém soudů v Československu lze rozdělit do několika oblastí – trestní a civilní soudy řádné, soudy mimořádné, soudy rozhodčí a soudy veřejnoprávní. Mezi veřejnoprávní soudy patřil nejvyšší správní soud, volební soud, který byl součástí NSS, a ústavní soud. Pro naše potřeby jsou nejdůležitější soudy řádné, které byly vzhledem k právnímu dualismu v prvních letech nejednotné. Soudní soustavu se podařilo sjednotit zákonem č. 201/1928 Sb., o úpravě některých organizačních otázek v oboru soudnictví.¹⁰

Všeobecně se uplatňovala zásada trojinstančního postupu, kdy proti rozsudku soudu prvního stupně bylo možné podat odvolání a proti rozsudku stupně druhého dovolání nebo žádost o revizi.¹¹ Základem byly okresní soudy, u kterých působil samosoudce, nad nimi pak soudy krajské, které již byly sborové, následoval vrchní soud, rovněž sborový, a celou soustavu uzavíral nejvyšší soud, který byl zřízen roku 1918.

Na organizaci státního zastupitelství se toho příliš nezměnilo, pokud přece jen nějaké změny byly, tak pouze formální. Příslušnost státních zastupitelství se určovala podle příslušnosti soudů, celý aparát pak podléhal ministru spravedlnosti. U okresních soudů působili státní zástupci, u krajských soudů prokurátoři a u vrchních soudů vrchní prokurátoři. U nejvyššího soudu byl zřízen úřad generálního prokurátora, ten ale nebyl orgánem veřejné žaloby, nižší úřady mu nepodléhaly a postrádal postavení strany v trestním řízení.¹²

Co se týká pravomocí státních zástupců, tak jejich těžištěm bylo samozřejmě stíhání trestných činů a trestní řízení. Mezi další pravomoci pak patřilo vedení rejstříku trestů, spolupůsobení u rozsudků ukládajících trest smrti a úloha tzv. žalobce mládeže v rámci soudnictví mládeže.

1.4 Doba nesvobody 1939 – 1945

Po poměrně krátkém období druhé republiky byl u nás 15. března 1939 vyhlášen Protektorát Čechy a Morava. Území se oficiálně dostalo pod nadvládu Třetí říše a spolu s ním i soudnictví. Celá státní správa fungovala na dvou úrovních a soudy rovněž. Musíme tedy rozlišovat autonomní soudnictví, které

¹⁰ KUCHTA, Josef a Karel SCHELLE. *Historie a současnost státního zastupitelství*. 1. vydání. Brno: PF MU, 1994, s. 33.

¹¹ NEDOROST, Libor. *Státní zastupitelství: historie, současnost a perspektivy*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 42-43.

¹² KUCHTA, Josef a Karel SCHELLE. *Historie a současnost státního zastupitelství*. 1. vydání. Brno: PF MU, 1994, s. 35-36.

vycházelo z uspořádání v Československu, a říšskoněmecké soudnictví, které jsme byli nuceni převzít.

V rámci autonomních soudů nedošlo k výraznějším organizačním změnám a i nadále měly pravomoc nad českým obyvatelstvem, neznámá to ale, že by zůstaly stejné, změnil se jejich charakter. Pro německé obyvatele Protektorátu byla zavedena působnost právě říšských soudů, a to výnosem již z 16. března 1939. Výjimkou z těchto pravidel bylo okupované území Sudet, které bezvýhradně spadalo pod jurisdikci Třetí říše. Německé soudnictví bylo poměrně rozsáhlé a v konečném počtu u nás bylo zřízeno 14 úředních soudů, 2 zemské soudy a vrchní zemský soud, přičemž u každého ze soudů vzniklo státní zastupitelství.¹³ Samostatnou kapitolou bylo 5 tzv. zvláštních soudů. „Jejich úkolem bylo stíhat činnost namířenou přímo nebo nepřímo proti okupační moci, jejímu vojenskému zařízení, politickým organizacím a členům těchto organizací.“¹⁴ Rozsudky těchto soudů byly okamžitě vykonatelné a neexistoval vůči nim žádný opravný prostředek.

Autonomní státní zastupitelství měla omezenou jurisdikci, a to ve prospěch říšskoněmeckých orgánů veřejné žaloby. Německá státní zastupitelství si mohla dožádat jakýkoli neskončený případ, který podle jejich mínění spadal do jejich působnosti. V roce 1942 došlo k přijetí vládního nařízení č. 143/1942 Sb., kterým se naše trestní právo přizpůsobovalo říšskoněmeckému, což znamenalo podstatné zpřísnění trestů, ale veřejná žaloba zároveň obdržela právo navrhopat podmíněné prominutí trestů.¹⁵

1.5 Státní zastupitelství v poválečné éře

Po skončení války muselo dojít k vypořádání se s následky působení okupačních vlivů. V právní oblasti bylo řešením vydání ústavního dekretu prezidenta republiky č.11/1944¹⁶, kterým došlo k návratu k prvorepublikovému právnímu pořádku a zároveň byly zrušeny všechny předpisy vydané po mnichovské dohodě. Zrušeno dále bylo německé soudnictví na našem území a bývalý autonomní soudní aparát opět navázal na prvorepublikové uspořádání,

¹³ KUCHTA, Josef a Karel SCHELLE. *Historie a současnost státního zastupitelství*. 1. vydání. Brno: PF MU, 1994, s. 42.

¹⁴ NEDOROST, Libor. *Státní zastupitelství: historie, současnost a perspektivy*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 50.

¹⁵ NEDOROST, Libor. *Státní zastupitelství: historie, současnost a perspektivy*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 51.

¹⁶ Ústavní dekret č. 11/1944 Úř. věst. čsl., o obnovení právního pořádku.

takže organizace soudnictví byla totožná jako před uzavřením mnichovské dohody.

Spolu s obnovou soudnictví se taktéž obnovila soustava státních zastupitelství, která prošla pouze formálními změnami, jako je přejmenování úřadů nebo úprava územní působnosti. Z období nesvobody nám ovšem zůstal právní dualismus, který se oproti první republice ještě prohloubil.

Stranou pozornosti bych v tuto chvíli ponechala situaci na Slovensku a zaměřím se pouze na území Čech a Moravy. Velkým retribučním dekretem¹⁷ byly zřízeny mimořádné lidové soudy, které měly za úkol očistit stát od válečných zločinců, zrádců a kolaborantů. Tento dekret přiznal státním zástupcům důležitou úlohu - stíhání okupačních zločinců. Při mimořádných lidových soudech působili tzv. veřejní žalobci, kteří byli jmenováni převážně z řad státních zástupců. A právě úkoly veřejných žalobců byly formálně téměř totožné s úkoly státních zástupců - i zdejší řízení bylo zahajováno na návrh veřejných žalobců, při hlavním přelíčení měli úvodní slovo a našli bychom se zde i další paralely. Dále došlo ke zřízení Národního soudu, který měl stejnou pravomoc jako mimořádné lidové soudy, ale souzeny zde byly speciálně vyjmenované osoby. U Národního soudu působil ve funkci veřejného žalobce národní prokurátor.¹⁸

Specifická situace nastala pro státní zastupitele v oblasti bývalých Sudet, kde bylo po dobu nesvobody výlučně německé soudnictví, které začalo být velmi brzy likvidováno. Právní předpisy z doby nesvobody byly vyloučeny z používání a řízení, která nebyla skončena, se přesunula pod jurisdikci československých soudů i státních zástupců. Podle již zmiňovaného dekretu č. 11/1944 měl v pohraničí veřejný žalobce pravomoc podat návrh na změnu rozhodnutí soudu z doby nesvobody, které by se přičilo naší ústavě, a to i ve prospěch odsouzeného.¹⁹

Poválečné období se neslo v duchu obnovy předchozího uspořádání, včetně obnovy státního zastupitelství. V roce 1948 ovšem došlo k nám známému politickému převratu, který znamenal změny ve všech oblastech života, justici nevyjímaje. Začala se psát smutná kapitola dějin institutu veřejné žaloby.

¹⁷ Dekret č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech.

¹⁸ KUCHTA, Josef a Karel SCHELLE. *Historie a současnost státního zastupitelství*. 1. vydání. Brno: PF MU, 1994, s. 52.

¹⁹ NEDOROST, Libor. *Státní zastupitelství: historie, současnost a perspektivy*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 59.

1.6 Veřejná žaloba v době komunismu

Po únorovém převratu byl pro oblast celé justice klíčový zákon o zlidovění soudnictví²⁰. Státní zastupitelství byla přejmenována na prokuratury, které se staly mocenským nástrojem kontroly státní správy i obyčejných životů. Celá organizace prokuratury se v průběhu totalitního režimu několikrát změnila, a to jak z pohledu hierarchie, tak z pohledu jednotlivých složek aparátu.

Zpočátku hrál důležitou úlohu ministr spravedlnosti, ten sám stál v čele prokuratury a podléhali mu generální prokurátor, krajští i okresní prokurátoři. Nutno podotknout, že generální prokuratura nebyla součástí organizace veřejné žaloby, ale byl to orgán samostatný, který působil u nejvyššího soudu. Prozatím neměla ještě prokuratura svůj samostatný zákon, ale vycházelo se právě ze zákona o zlidovění soudnictví.

V tomto období si svou poměrně krátkou, zato velmi zničující epizodu, odbyla i státní prokuratura. Státní prokuratura byla zřízena při státním soudu zákonem č. 232/1948 Sb., o státním soudu a měla jediný úkol – stíhat zločiny podle zákona na ochranu lidově demokratické republiky²¹. Z tohoto titulu se státní soud stal prostředkem libovůle vládnoucí strany k odstranění svých nepřátel. Právě před státním soudem se odehrávaly vykonstruované politické procesy. Státní prokuratura spolu se státním soudem byly zrušeny roku 1953 zákonem č. 66/1952 Sb., o organizaci soudů.

Roku 1950 byl vydán nový občanský soudní řád²², který značně rozšířil působnost prokuratury. Prokurátor mohl od tohoto okamžiku vstupovat do jakéhokoli zahájeného občanského soudního řízení, pokud to vyžadovala tzv. ochrana zájmů státu a dělnické třídy. Prokurátor pak sice nebyl účastníkem řízení, ale náležela mu oprávnění ke všem procesním úkonům. Dále mohl podávat i návrhy na zahájení řízení o důkazu smrti a řízení o prohlášení za mrtvého a navíc mohl podat návrh na zahájení řízení o neplatnosti právního úkonu, pokud by podle něj odporoval důležitému obecnému zájmu.²³

Zásadní změny se v oblasti prokuratury odehrály roku 1952, v té době došlo k přijetí specializovaných zákonů pro oblast veřejné žaloby. Jedná se o

²⁰ Zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví.

²¹ Zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky.

²² Zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád).

²³ NEDOROST, Libor. *Státní zastupitelství: historie, současnost a perspektivy*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 61.

ústavní zákon o soudech a prokuratuře²⁴ a prováděcí zákon o prokuratuře²⁵. Československá úprava se inspirovala sovětským vzorem a došlo tak k modifikaci prokuratury z orgánu veřejné žaloby na orgán střežící socialistickou zákonnost ve všech oblastech státní správy. Z toho důvodu byl tímto zákonem zrušen správní soud.

Hlavou prokuratury již nadále nebyl ministr spravedlnosti, ale na vrcholu organizace spočinul generální prokurátor. Ten byl jmenován přímo prezidentem republiky a byl odpovědný vládě. Co se týče celé struktury, tak musíme počítat i s prokuraturoou vojenskou, která byla do systému začleněna již v roce 1950. V soustavě tak byli generálnímu prokurátorovi podřízeni jeho náměstci, dále krajsí a okresní prokurátoři a jejich náměstci, navíc celá soustava vojenské prokuratury a ostatní prokurátoři.²⁶

Zavedení institutu všeobecného dozoru přineslo další negativní změny. Tento institut převedl na prokuraturu veškerý dozor nad státní správou. Všeobecný dozor se v procesní rovině uplatňoval pomocí protestu a upozornění. Protest se uplatňoval proti rozhodnutím nebo opatřením, kterými byl porušen zákon či jiný právní předpis a upozornění v případech nezákonnosti rozhodnutí či postupu. Prokuratura pak mohla zkoumat i zákonnost obecně závazných právních aktů.²⁷

Nově zavedený systém prokuratury se ovšem nelíbil ani samotným zákonodárcům, proto nevydržel dlouho a již v roce 1956 došlo k vydání nového zákona o prokuratuře, zákona č. 65/1956 Sb., o prokuratuře. Generální prokurátor přestal být odpovědným vládě a soustava prokurátorů byla doplněna o dopravní prokurátory. Prostředky všeobecného dozoru byly ještě prohloubeny a působnost prokuratury se rozšířila i do míst, kde se vykonávala vazba, trest odnětí svobody a další tresty.²⁸

Vydání socialistické ústavy roku 1960 přineslo další změny, které se opět nevyhnuly ani samotnému soudnictví a prokuratuře. Dopravní prokuratury byly zrušeny pro svou nepotřebnost. Generální prokuratura byla podřízena samotnému Národnímu shromáždění, čímž mělo dojít k zajištění její nezávislosti. Orgány

²⁴ Ústavní zákon č. 64/1952 Sb., o soudech a prokuratuře.

²⁵ Zákon č. 65/1952 Sb., o prokuratuře.

²⁶ KUCHTA, Josef a Karel SCHELLE. *Historie a současnost státního zastupitelství*. 1. vydání. Brno: PF MU, 1994, s. 54.

²⁷ NEDOROST, Libor. *Státní zastupitelství: historie, současnost a perspektivy*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 64.

²⁸ Tamtéž.

prokuratury tvořily jednotnou soustavu, ve které nižší prokurátoři byli podřízeni vyšším a všichni pak společně podléhali generálnímu prokurátorovi. Po zavedení změn byl vydán nový zákon o prokuratuře, zákon č. 60/1965 Sb., o prokuratuře.²⁹ Tento zákon, ač s mnohými novelizacemi, platil až do roku 1993.

Stále silnější hlasy Slovenska o svůj samostatný stát vyvrcholily federalizací. Ta byla zakotvena ústavní zákonem o federalizaci³⁰. Upraven musel být i systém prokuratury, jehož konečná podoba vypadala následovně³¹ - výchozím orgánem byla Generální prokuratura Československé socialistické republiky, která se skládala z Hlavní vojenské prokuratury, Generální prokuratury České socialistické republiky, Generální prokuratury Slovenské socialistické republiky, krajských prokuratur, okresních prokuratur, vyšších vojenských prokuratur a vojenských obvodových prokuratur. V čele každé prokuratury byl vedoucí prokurátor, který ji zastupoval navenek a řídil celou její činnost. Zajímavostí je, že platil přísný systém nadřízenosti a podřízenosti, ale nadřízení prokurátoři byli oprávněni vykonávat všechny úkony, které příslušely prokurátorům podřízeným, a to i proti jejich vůli, znamenalo to tedy, že straně stačilo mít svého člověka na postu generálního prokurátora a ten mohl zajistit jakýkoli procesní úkon.³²

Komunistická strana Československa dokázala z orgánů prokuratury vytvořit svůj silný mocenský nástroj, který byl oprávněn provádět kontrolu nad všemi složkami státní správy i obyčejných životů občanů. Prokuratura vyznívá ve světle komunismu jako zlý démon, který mohl vše a také tak činil. Nelze ovšem nic generalizovat, vždy záleželo na konkrétní instituci a na konkrétním prokurátorovi, jak s právem zacházel.

1.7 Období od roku 1989

Velmi brzy po listopadovém převratu byl z tehdejší Ústavy odstraněn článek zakotvující vedoucí úlohu Komunistické strany Československa ve státě. Pro orgány prokuratury to byl začátek možnosti chránit opravdové zájmy státu, ne pouze ty politické. Samozřejmě na jednotlivých úřadech státního zastupitelství probíhaly velké změny, co se personálního obsazení týče. V platnosti prozatím

²⁹ KUCHTA, Josef a Karel SCHELLE. *Historie a současnost státního zastupitelství*. 1. vydání. Brno: PF MU, 1994, s. 57.

³⁰ Ústavní zákon č. 143/1968 Sb., o československé federaci.

³¹ NEDOROST, Libor. *Státní zastupitelství: historie, současnost a perspektivy*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 66-67.

³² KUCHTA, Josef a Karel SCHELLE. *Historie a současnost státního zastupitelství*. 1. vydání. Brno: PF MU, 1994, s. 60.

zůstal zákon o prokuratuře z roku 1965, který prošel novelizací až v květnu roku 1990 a zakotven v něm zůstal institut všeobecného dozoru. S takto upraveným zákonným základem pro fungování prokuratury vydrželo Československo až do svého rozpadu. Nová právní úprava orgánů veřejné žaloby se objevila až po rozdělení České a Slovenské Federativní republiky, jedná se o zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství a bude o něm ve větší míře pojednáváno níže, protože zákon je stále platný.

2 Postavení a působnost státního zastupitelství

2.1 Ústavní vymezení státního zastupitelství

Komunistický režim ukázal, jak velmi je důležité, aby státní zastupitelství bylo nezávislým orgánem. Určitá garance nezávislosti má být zajištěna zakotvením základního úkolu státního zastupitelství v Ústavě České republiky³³. Přejít z orgánů prokuratury na státní zastupitelství bylo nutné neuspěchat, proto Ústava ve svém čl. 109 umožnila dočasné fungování prokuratury podle dřívějších předpisů, když tento článek stanovuje, že: „Do doby zřízení státního zastupitelství vykonává jeho funkce prokuratura České republiky.“^{34 35}

Primárně je státní zastupitelství a jeho úloha zakotveno v hlavě třetí, čl. 80 Ústavy, kdy odst. 1 stanoví, že: „Státní zastupitelství zastupuje veřejnou žalobu v trestním řízení; vykonává i další úkoly, stanoví-li tak zákon.“ a odst. 2 pak říká: „Postavení a působnost státního zastupitelství stanoví zákon“. Zařazení úpravy státního zastupitelství do Ústavy ukazuje, jak významný tento orgán je, zároveň ale jsou ustanovení velmi stručná a konkretizaci úpravy přenechávají zákonné normě. Do činnosti zastupitelství lze tedy zasahovat minimálně zákonem, nepřichází v úvahu úprava pomocí předpisů nižší právní síly.³⁶

Článek 80 Ústavy je součástí hlavy třetí, která upravuje moc výkonnou. I státní zastupitelství je tedy podle Ústavy součástí moci výkonné. Ovšem na postavení státního zastupitelství v systému dělby moci existuje velké množství názorů.³⁷

Již ze samotného umístění státního zastupitelství v systému Ústavy je první skupina názorů nakloněna tomu, že státní zastupitelství je orgánem moci výkonné. Vychází mimo jiné z myšlenky, že do moci výkonné spadá vše, co není mocí soudní ani zákonodárnou a dále, že je státní zastupitelství funkčně začleněno do resortu Ministerstva spravedlnosti. Proti tomu stojí ovšem argument, že státní zastupitelství je instituce nezávislá a nestranná a nelze ji tudíž považovat za

³³ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen Ústava).

³⁴ Ústava čl. 109.

³⁵ KOUDELKA, Zdeněk, Miroslav RŮŽIČKA a František VONDRUŠKA. *Zákon o státním zastupitelství s komentářem a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 10.

³⁶ TOMES Milan. Ústavní postavení státního zastupitelství – zamyšlení nad základními principy činnosti. *Státní zastupitelství*. Praha: LexisNexis, 2008, roč. 2008, č. 11-12, s. 86 – 87.

³⁷ Srov. VESECKÁ Renata. Aktuální problematika veřejné žaloby v právní úpravě České republiky. *Státní zastupitelství*. Praha: LexisNexis, 2008, roč. 2008, č. 11-12, s. 54; KOCOUREK, Jiří a Jan ZÁRUBA. *Zákon o soudech a soudcích; Zákon o státním zastupitelství*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 393; KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. rozš. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 376.

vykonavatele veřejné správy. Názor druhý se pak přiklání spíše k povaze státního zastupitelství jako justičního orgánu. Ale jestliže oproti vykonavatelům státní správy je autonomie státního zastupitelství širší, pak oproti soudům je tato nezávislost nepochybně užší, tudíž ani sem nemůžeme státní zastupitelství zcela zařadit. Osobně se přikláním k názoru, který považuje státní zastupitelství za orgán sui generis zahrnující prvky moci výkonné i moci soudní a stojící tak mimo systém mocí ve státě.

2.2 Zákonné vymezení

V předchozí podkapitole jsem se zabývala ústavním vymezením státního zastupitelství, a právě to nám zakládá podklad pro vymezení zákonné. Základním předpisem se stal zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů, který nabyl účinnosti k 1. lednu 1994 (dále též ZoSZ). Samotný zákonodárce hned v § 1 odst. 2 definuje, co všechno zákon upravuje, jedná se o postavení, působnost, vnitřní vztahy, organizaci a správu státního zastupitelství, dále o postavení státních zástupců jako osob, jejichž prostřednictvím státní zastupitelství vykonává svou činnost, postavení právních čekatelů a působnost Ministerstva spravedlnosti.

K provedení zákona o státním zastupitelství byla bezprostředně po jeho účinnosti vydána vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli (dále jen JŘSZ).

Hlavní těžiště činnosti státního zastupitelství spočívá v trestní oblasti, je tedy logické, že dalším významným zákonným předpisem je zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (dále též TŘ). Státní zastupitelství plní i úkoly v netrestní oblasti, pro které je pak určující zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen OSŘ), spolu se zákonem č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZŘS), kromě toho musíme zmínit i zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů (dále jen SŘS). Tyto zákony se dotýkají hlavně samotných postupů pro státní zástupce.

Některé další předpisy má státní zastupitelství společné se soudními orgány. Jedná se o oblast čekatelství, kde se uplatňuje vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 303/2002 Sb., o výběru, přijímání a odborné přípravě justičních a právních čekatelů a o odborné justiční zkoušce a závěrečné zkoušce právních

čekatelů. Důležitější je pravděpodobně společný zákon, který upravuje kárnou odpovědnost činitelů, popř. jejich způsobilost k vykonávání činnosti, zákon č. 7/2002 Sb., o řízení ve věcech soudců a státních zástupců, ve znění pozdějších předpisů.

ZoSZ umožňuje dále stanovit zvláštním zákonem i další působnost státních zástupců pro mimotrestní oblast. Z toho plyne, že další závazné zákonné úpravy pro konkrétní činnosti nalezneme v různých speciálních zákonech.

Kromě zákonných předpisů a vyhlášek je pro činnost zastupitelství klíčová činnost nejvyššího státního zástupce, který je oprávněn vydávat interní normy. Tato činnost je upravena v § 12 odst. 1 a 2 ZoSZ. Rozlišujeme v tomto případě dva typy interních norem, a to pokyny obecné povahy a stanoviska.

Pokyny obecné povahy jsou vydávány ke sjednocení a usměrnění postupu státního zastupitelství nebo k zajištění jednotné vnitřní organizace a jednotného výkonu spisové služby³⁸. Pokyny obecné povahy jsou pro státní zástupce závazné a nalezneme je ve Sbírce instrukcí Ministerstva spravedlnosti. Jejich účelem je umožnit prostupnost informací v rámci celé soustavy a také sjednotit a zpřesnit postupy státních zástupců.³⁹

Pokud jde o stanoviska, tak jsou vydávána ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů při výkonu působnosti státního zastupitelství⁴⁰. Rozdíl je v tom, že stanoviska nejsou závazná, mají pouze doporučující povahu. Jejich účelem je jednotná aplikace právních předpisů, stanovisky nelze zasahovat do organizace nebo správy státního zastupitelství. Všechna stanoviska můžeme nalézt ve Sbírce výkladových stanovisek Nejvyššího státního zastupitelství.⁴¹

2.3 Základní zásady činnosti státního zástupce

Účel trestního řízení spočívá v tom, aby všechny trestné činy, které se stanou, byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé spravedlivě potrestáni. Na dosažení tohoto účelu se kromě zákonů podílejí i právní principy, v našem případě se jedná o základní zásady trestního řízení. Tyto zásady jsou uvedeny v § 2 trestního řádu a v ZoSZ a jejich pochopení je základem nejen pro správnou aplikaci trestněprávních procesních norem. Nutno podotknout, že zásady ovlivňují

³⁸ §12 odst. 1 ZoSZ.

³⁹ KOUDELKA, Zdeněk, Miroslav RŮŽIČKA a František VONDRUŠKA. *Zákon o státním zastupitelství s komentářem a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 56.

⁴⁰ §12 odst. 2 ZoSZ.

⁴¹ FENYK, Jaroslav. *Vademecum státního zástupce*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2003, s. 35.

postup všech subjektů zúčastněných na trestním řízení, nejen státního zastupitelství.

2.3.1 Zásady podle trestního řádu

Zásady, vyjmenované v § 2 trestního řádu, se vztahují na celé trestní řízení, a jak jsem již zmínila, jsou klíčové pro pochopení smyslu celého procesu. Základ tvoří zásada stíhání jen ze zákonných důvodů, která je spolu se zásadou presumpce nevinny zakotvena i v Listině základních práv a svobod⁴². Zakotvení vybraných základních zásad do ústavněprávních norem zdůrazňuje jejich význam pro moderní právní stát. Dále zde nalezneme zásady oficiality, legality a pro řízení před soudy je pak významná zásada obžalovací, zásada veřejnosti, ústnosti nebo volného hodnocení důkazů. Ve zmiňovaném paragrafu trestního řádu nacházíme i další zásady, přičemž žádná nesmí být pro splnění účelu trestního řízení opomenuta, přesto bych vzhledem k tématu práce ráda vyzvedla několik zásad, které jsou stěžejní pro práci státních zástupců.

Zásada oficiality je zakotvena v § 2 odst. 4 a její vyjádření zní: „Nestanoví-li zákon něco jiného, postupují orgány činné v trestním řízení z úřední povinnosti“. Vzhledem k tomu, že trestní právo chrání nejdůležitější hodnoty společnosti, tak postih za porušení těchto hodnot je veřejným zájmem. „Smysl této zásady spočívá v tom, aby trestné činy nezůstaly nepotrestány a aby byla dodržena jednotná, zákonem předepsaná pravidla při jejich stíhání, zabraňující svévoli a excesům.“⁴³ K naplnění smyslu trestního řízení nemají soukromé osoby dostatek pravomocí, znalostí či samotných zájmů, proto ho uskutečňují státní orgány. Pro postup státních orgánů není nutný žádný podnět nebo iniciativa, ať již ze strany poškozeného nebo nezainteresovaných osob, na druhou stranu zná trestní řád výjimky, kdy konkrétní úkon či celé zahájení řízení je vázáno na podnět či souhlas dotčené osoby. Obecná povinnost orgánů činných v trestním řízení postupovat ex officio je konkretizována na různých místech trestního řádu, stejně jako zmiňované výjimky.⁴⁴

Speciálním projevem zásady oficiality je zásada legality, kterou nalezneme v § 2 odstavci 3, který nám říká, že: „Státní zástupce je povinen stíhat všechny

⁴² Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

⁴³ MUSIL, Jan, Vladimír KRATOCHVÍL a Pavel ŠÁMAL, et al. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. přep. a dopl. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 122.

⁴⁴ MUSIL, Jan, Vladimír KRATOCHVÍL a Pavel ŠÁMAL, et al. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. přep. a dopl. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 123.

trestné činy, o nichž se dozví, pokud zákon nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, nestanoví jinak.“ Zatímco zásada oficiality se váže ke všem fázím trestního řízení, tak zásada legality je uplatňována pouze při zahájení trestního řízení a pouze ve vztahu k osobě státního zástupce. Ve velké míře se zde projevuje rovnost občanů, kdy po splnění zákonných důvodů musí být stíhány všechny trestné činy. Zásada legality má dvě základní funkce, funkci iniciační, tedy odhalování trestných činů a zahájení trestního stíhání, na kterou případně navazuje funkce akuzační, která představuje předání věci soudu, který jediný je oprávněn rozhodovat o vině a trestu.⁴⁵

Výjimku ze zásady legality představuje zásada oportunity, která v našem trestním řádu není sice výslovně zakotvena, ale její projevy zde snadno nalezneme. Jedná se o možnost státního zástupce nestíhat určitý trestný čin z důvodu neúčelnosti, dále o odklony nebo o stíhatelnost některých trestných činů pouze se souhlasem poškozeného, přičemž tyto výjimky ze zásady legality jsou stále rozšiřovány, hlavně z důvodů rychlejšího a efektivnějšího trestního řízení.

Obžalovací zásada je projevem akuzační funkce zásady legality. Zásada je vyjádřena v ustanovení § 2 odst. 8 trestního řádu a představuje zajištění objektivitu procesu, když rozděluje funkce jednotlivým procesním subjektům, což je podmínkou kontradiktorního procesu. Pouze státnímu zástupci náleží pravomoc podat obžalobu nebo návrh na potrestání a iniciovat tak trestní řízení před soudem, a jako takový pak pouze on zastupuje veřejnou obžalobu. Obžalovací zásada se uplatňuje pouze v té části procesu, který probíhá před soudem. V přípravném řízení je státní zástupce dominus litis, tedy pán sporu, kdy řízení je výlučně v jeho rukou, což se promítá i do dalšího principu nemo iudex sine actore, který vyjadřuje právě nutnost podání obžaloby. Po tom, co se řízení přesune před soud, má již státní zástupce rovné postavení s obviněným, ovšem pouze co do práv, nikoliv do povinností, kterých má státní zástupce větší množství. K základní povinnosti patří nutnost prokázat vinu obviněného, v jiném případě totiž bude podle zásady in dubio pro reo obviněný shledán nevinným. Projevy obžalovací zásady nalezneme v mnoha ustanoveních trestního řádu.⁴⁶

⁴⁵ JELÍNEK, Jiří, et al. *Trestní právo procesní: podle stavu k 1.4.2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb.* 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 147.

⁴⁶ JELÍNEK, Jiří, et al. *Trestní právo procesní: podle stavu k 1.4.2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb.* 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 170-173.

2.3.2 Zásady podle zákona o státním zastupitelství

Kromě zásad obsažených v trestním řádu jsou pro činnost státních zástupců vyjádřeny zásady i v ZoSZ. Jak tomu téměř tradičně bývá, nalezneme tyto zásady hned v úvodních ustanoveních, konkrétně v § 2 a § 3 ZoSZ. Jedná se o zásadu nestrannosti, objektivitu, účinnosti a zásadu nezávislosti.

Princip nestrannosti vyjadřuje myšlenku, že státní zástupce se při svém působení musí vyvarovat jakékoli diskriminaci, nezáleží, zda by šlo o diskriminaci kvůli věku, pohlaví, náboženství nebo jiný druh diskriminace. Stejně tak je nepodstatné, zda by se jednalo o diskriminaci pozitivní či negativní. Nejvýrazněji se zásada nestrannosti projevuje v trestním řízení, ale proniká i do dalších oblastí působení státních zástupců například při vstupu státního zastupitelství do sporu o zájem dítěte. „Nestrannost pro veřejného žalobce tedy znamená neustálou komparaci veřejného zájmu se zájmem jednotlivce.“⁴⁷

Zásada objektivitu je stěžejní pro nalezení spravedlnosti. Ukládá státnímu zástupci povinnost zabývat se pro daný případ všemi relevantními skutečnostmi, nehledě na to, zda jsou pro státního zástupce a jeho postup výhodné nebo nevýhodné, či zda je nebo není obtížné zajistit ochranu lidských práv a základních svobod.⁴⁸

Dalším principem je princip účinnosti, kdy ze samotného názvu můžeme odvodit, že státnímu zástupci dává za úkol postupovat co nejefektivněji. Věc má být zpracována rychle a důsledně, za použití nejvhodnějších postupů a při šetření lidských práv, přičemž by mělo dojít k řádnému odškodnění oběti. Mimo jiné to také znamená, že státní zástupce by měl mít dostatek odborných znalostí a zkušeností.⁴⁹

Poslední zásadou, kterou bych zde ráda zmínila a vychází z § 3 odst. 1 ZoSZ, je zásada nezávislosti. Vzhledem k tomu, že státní zástupce je orgánem veřejné moci, který ovlivňuje tak důležité hodnoty jako je svoboda, je jeho autonomie nezbytným požadavkem. Nezávislost státního zastupitelství nemá stejný rozsah jako nezávislost soudcovská, přesto se státní zastupitelství nachází v pozici, kdy jeho působnost nemůže být zastoupena nebo nahrazena jakýmkoli

⁴⁷ FENYK, Jaroslav. *Veřejná žaloba. Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby. Díl 1.* 1. vydání. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2001, s. 158.

⁴⁸ FENYK, Jaroslav. *Veřejná žaloba. Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby. Díl 1.* 1. vydání. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2001, s. 159.

⁴⁹ FENYK, Jaroslav. *Vademecum státního zástupce.* 1. vydání. Praha: ASPI, 2003, s. 20.

jiným státním orgánem. V tomto ohledu je třeba zmínit vztah k Ministerstvu spravedlnosti, které je nadřizeno státnímu zastupitelství, ale pouze v rámci správy, nadřizenost se v žádném případě netýká působnosti.⁵⁰

2.4 Soustava a organizace státního zastupitelství

2.4.1 Působnost státního zastupitelství

Působnost státního zastupitelství určuje jednak již zmiňovaný článek 80 odst. 1 Ústavy, kdy v tomto smyslu zastupuje veřejnou žalobu, ale hlavně § 4 odst. 1 písmena a) – d) ZoSZ.

Pod písmenem a) se říká, že státní zastupitelství je orgánem veřejné žaloby v trestním řízení a plní další úkoly vyplývající z trestního řádu. Státní zástupce prochází celým trestním řízením, přičemž jeho pozice je v jednotlivých stádiích proměnlivá, od dozorového orgánu, přes výlučnou pozici při podávání obžaloby, až po úlohu při dokazování či podávání opravných prostředků.⁵¹

Písmeno b) hovoří o vykonávání dozoru nad dodržováním právních předpisů v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranné léčení, ochranná nebo ústavní výchova, a v jiných místech, kde je podle zákonného oprávnění omezována osobní svoboda. „Předmětem dozoru je důsledné dodržování obecně závazných právních předpisů při výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody, ale nikoli vhodnost nebo účelnost postupu vězeňské služby za předpokladu, že samotný postup je v souladu s právním předpisem (...) Státní zástupce při výkonu dozoru dbá zvláště na to, aby ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody nebyl nikdo držen nezákonně.“⁵²

To, že státní zastupitelství může působit i v jiném než trestním řízení, nám zákonodárce říká pod písmenem c). V tomto případě se jedná o řízení, které je upraveno ve zvláštním zákoně, přičemž tento zvláštní zákon musí účast státního zastupitelství v řízení připouštět.⁵³ Již v předchozí kapitole jsem zmiňovala několik právních předpisů, kterými se státní zástupci řídí při své mimotrestní činnosti. Jedná se hlavně o činnost podle OSŘ, ZŘS a SŘS. V jiné než trestní

⁵⁰ FENYK, Jaroslav. *Vademecum státního zástupce*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2003, s. 20.

⁵¹ FENYK, Jaroslav. *Vademecum státního zástupce*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2003, s. 21-22.

⁵² Tamtéž.

⁵³ KOUDELKA, Zdeněk, Miroslav RŮŽIČKA a František VONDRUŠKA. *Zákon o státním zastupitelství s komentářem a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 23.

působnosti lze také vydat zákon, který založí působnost státního zastupitelství a obecně ji tak rozšíří i pro jiné zvláštní procesní režimy.⁵⁴

Poslední písmeno d) pak ZoSZ do působnosti státního zastupitelství svěřuje další úkoly, stanoví-li tak zvláštní zákon. V minulosti v rámci naší legislativy takový zákon existoval, v současné době ovšem v České republice platný zákon, který by státnímu zastupitelství přisuzoval některé další úkoly, neexistuje. Podrobněji budou úkoly státního zastupitelství rozebrány v následujících kapitolách této diplomové práce.

K uplatňování výše vymezené působnosti jsou oprávněni státní zástupci, a to podle § 23 odst. 1 ZoSZ. Žádné jiné osoby je nemohou při výkonu působnosti zastupovat nebo nahrazovat, stejně tak nesmí do jejich činnosti zasahovat⁵⁵. V tomto odstavci je dále zakotvena zásada nedílnosti, která spočívá v tom, že každý státní zástupce je ze svého postavení reprezentantem celé instituce státního zastupitelství. Až na výjimky není potřeba, aby byl státní zástupce pověřován k výkonu jednotlivých pravomocí.⁵⁶

2.4.2 Soustava státního zastupitelství

Státní zastupitelství je definováno v úvodu ZoSZ jako soustava úřadů státu určených k zastupování státu při ochraně veřejného zájmu⁵⁷. § 6 ZoSZ nám přibližuje, jak tato soustava vypadá. Ačkoliv to není formálně nikde upravené, zákonodárce se rozhodl pro soustavu, která kopíruje náš systém obecných soudů. Hovoříme tedy o čtyřstupňové soustavě státního zastupitelství. Tento model, zahrnující čtyři stupně, dává možnost větší specializace soudů i státních zástupců, kdy většina věcí je prvotně řešena na úrovni okresní, ale závažnější věci začínají až na krajské úrovni, a zároveň je zachováno právo na odvolání, případně dovolání k nadřazeným složkám.⁵⁸

Soustavu státního zastupitelství České republiky tvoří Nejvyšší státní zastupitelství, vrchní státní zastupitelství, krajská státní zastupitelství a okresní státní zastupitelství. V době branné pohotovosti státu také vyšší a nižší polní státní zastupitelství. Stejně jako u obecných soudů, tak i u státního zastupitelství dochází

⁵⁴ FENYK, Jaroslav. *Vademecum státního zástupce*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2003, s. 23.

⁵⁵ Podle komentáře k ZoSZ je ovšem možné, aby sám státní zástupce pověřil k určitým úkonům asistenta státního zástupce, právního čekatele nebo vyššího soudního úředníka, pokud to zákon dovoluje.

⁵⁶ FENYK, Jaroslav. *Vademecum státního zástupce*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2003, s. 70.

⁵⁷ §1 odst. 1 ZoSZ.

⁵⁸ KOUDELKA, Zdeněk, Miroslav RŮŽIČKA a František VONDRUŠKA. *Zákon o státním zastupitelství s komentářem a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 39.

k modifikaci na území města Prahy a Brna, kdy působnost krajského státního zastupitelství v Praze vykonává Městské státní zastupitelství a působnost okresních státních zastupitelství obvodní státní zastupitelství. V Brně vykonává působnost okresního státního zastupitelství Městské státní zastupitelství v Brně.⁵⁹

Obvody, ve kterých státní zastupitelství působí a jejich sídla v nich, se shodují se sídly a obvody soudů. Státní zastupitelství je příslušné k zastupování státu u soudu, u něhož toho státní zastupitelství působí.⁶⁰ Znamená to jediné, že sídlo a obvod soudu a zastupitelství se musí shodovat a tam pak státní zástupce příslušného zastupitelství podává obžalobu. Tato shoda musí panovat i u kritéria stupně soustavy, kdy okresní státní zastupitelství působí u okresních soudů, krajská u krajských soudů a tak dále.⁶¹ Zvláštní situace nastává po podání obžaloby podle § 179 odst. 1 TŘ, jehož ustanovení zavádí výjimky pro zastupování obžaloby jiným státním zastupitelství, než je u soudu činné. Tímto případem se ve svém usnesení sp. zn. 5 Tdo 150/2008 ze dne 23. dubna 2008 zabýval Nejvyšší soud, kde je konstatováno, že při podání obžaloby podle výše zmíněného paragrafu je i po případném delegování věci k soudu mimo územní působnost vyššího státního zastupitelství, které podalo obžalobu i nadále příslušné k jejímu zastupování toto státní zastupitelství. Co se týče teritoriální působnosti, připouští ovšem sám ZoSZ v § 40 odst. 2, že lze vyhláškou ministerstva stanovit výjimky. Těto výjimky využila již zmiňovaná vyhláška Ministerstva spravedlnosti JŘSZ ke zřízení poboček mimo obecnou soustavu.

Podle § 8 ZoSZ stojí v čele každého státního zastupitelství vedoucí státní zástupce, který nese označení podle stupně, ve kterém působí. Vedoucí státní zástupci jsou zastoupeni svými náměstky. V rámci každého jednotlivého zastupitelství je vydáván organizační řád, kterým se upravují vnitřní poměry úřadu, rozděluje se agenda mezi státní zástupce a zajišťuje se specializace zástupců podle zvláštních právních předpisů. Vzhledem k principu monokracie, který je uplatňován, vydává tento organizační řád právě vedoucí státní zástupce.⁶² Ten je rovněž ze své pozice nadřízený zaměstnancům úřadu, včetně státních zástupců, kteří u úřadu, v jehož čele stojí, působí.

⁵⁹ § 6 odst. 1,2 ZoSZ.

⁶⁰ § 7 odst. 1,2 ZoSZ.

⁶¹ Výjimku z tohoto pravidla tvoří působnost vrchních státních zastupitelství u případů závažné hospodářské kriminality.

⁶² FENYK, Jaroslav. *Vademecum státního zástupce*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2003, s. 31.

Dalším principem realizujícím se v soustavě státního zastupitelství je princip hierarchie. Jedná se o hierarchii dvou navazujících stupňů soustavy podle § 11a ZoSZ, kdy je v rozsahu stanoveném zákonem nejvyšší státní zástupce nadřazen vrchním státním zástupcům, vrchní státní zástupci krajským státním zástupcům v jeho obvodu a krajské státní zástupci jsou nadřazení okresním státním zástupcům v jejich obvodu. V případě Nejvyššího státního zastupitelství se princip nadřazenosti projevuje i ve vztahu k jiným než vrchním státním zastupitelstvím, ale pouze v rozsahu výslovně stanoveném zákonem.

Pokud by mezi státními zastupitelstvími vznikl spor o věcnou či místní příslušnost, pak tento spor rozhoduje nejbližší vyšší státní zastupitelství společné pro obě dotčená zastupitelství.⁶³ Přichází tak v úvahu i rozhodnutí Nejvyššího státního zastupitelství, pokud by jedno ze státních zastupitelství bylo z Čech a druhé z Moravy, nezáleží již v tomto případě, zda by se jednalo o okresní či krajské.

V rámci soustavy státního zastupitelství je uplatňován institut dohledu. Dohled má podle zákona sloužit k zajištění řídicích a kontrolních vztahů mezi různými stupni státních zastupitelství i uvnitř jeho jednotlivých úřadů.⁶⁴ Podle § 1 odst. 1 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti JŘSZ se dohled zaměřuje zejména na dodržování a aplikaci právních předpisů v působnosti státního zastupitelství a v činnosti státních zástupců, dodržování pokynů vyššího státního zastupitelství a vedoucích státních zástupců, na organizaci a řízení práce a na plnění pokynů obecné povahy nejvyššího státního zástupce.

Dohled má dvě funkce. První z nich je funkce pozorovací, kde subjekt vykonávající dozor pozoruje činnost subjektu dozíraného. Druhou je funkce nápravná, kdy výsledkem institutu dohledu by mělo být ovlivnění činnosti dozíraného do té míry, aby tato činnost byla v souladu s právními předpisy.⁶⁵

Ze samotné dikce zákona pak vyplývá, že dohled rozlišujeme vnější a vnitřní. Dozorový orgán, ať už v rámci vnitřního či vnějšího dohledu, je oprávněn vydávat pokyny, které se mohou vztahovat buď ke konkrétní věci, nebo na věci určitého druhu. Dohledem ale nikdy nemůže být nahrazen zákonem stanovený

⁶³ § 12a odst. 1 ZoSZ.

⁶⁴ § 12c ZoSZ.

⁶⁵ RŮŽIČKA Miroslav. *Kontrola a dohled v soustavě státního zastupitelství II. Právní rádce.* Praha: Economia, 2008, roč. 2008, č. 2, s. 51.

instanční postup, dohled má tedy pouze subsidiární povahu a vždy musí probíhat *secundum et intra legem*.⁶⁶

Vnější dohled je vykonáván nejbližší vyšším státním zastupitelstvím nad nejbližší nižším zastupitelstvím. Tento vnější dohled tedy může probíhat pouze mezi dvěma bezprostředně sousedícími stupni soustavy, vyloučeno je konání dohledu přes jeden stupeň. Specifickou situací, která je zde podle zákona možná, je dohled nad dohledem, spočívající v dohledu vyššího státního zastupitelství nad dohledovou činností nižšího státního zastupitelství. V rámci vnějšího dohledu může bezprostředně nadřízené státní zastupitelství odejmout věc nižšímu a vyřídit ji samo, ale pouze v případě, že se ve věci vyskytnou nedůvodné průtahy nebo je nižší státní zastupitelství nečinné.⁶⁷

Vnitřní dohled vykonává vedoucí státní zástupce směrem k úřadu, v jehož vedení stojí. Vedoucí státní zástupce tedy dohlíží na postup těch státních zástupců, kteří působí u úřadu, v jehož čele stojí.

⁶⁶ RŮŽIČKA Miroslav. *Kontrola a dohled v soustavě státního zastupitelství II. Právní rádce*. Praha: *Economia*, 2008, roč. 2008, č. 2, s. 51.

⁶⁷ ŠABATA Karel. *Samostatnost státního zástupce a institut dohledu v soustavě státního zastupitelství. Státní zastupitelství*. Praha: *LexisNexis*, 2007, roč. 2007, č. 4, s. 5.

3 Působnost státního zástupce v trestním řízení

Nejdůležitější součástí práce státního zástupce je plnění svěřených úkolů v trestním řízení. Pojem trestního řízení je definován v § 12 odst. 10 trestního řádu a probíhá v několika časových úsecích, zpravidla nazývaných stádii. Stádii trestního řízení jsou přípravné řízení, předběžné projednání obžaloby, hlavní líčení, řízení o opravných prostředcích a řízení vykonávací.⁶⁸

Státní zástupce je jedním z orgánů činných v trestním řízení, zaujímá mezi nimi ovšem zcela speciální místo. Zatímco postavení soudu či policejního orgánu je v průběhu řízení spíše konstantní, tak pozice státního zástupce je velmi proměnlivá, co se pravomocí týče. Aby státní zástupce mohl úspěšně plnit své úkoly, je nadán procesními právy a procesními povinnostmi.

Státní zástupce je činný ve veřejném zájmu. Pojmem veřejného zájmu se mimo jiné zabývá Fenyk, který jej vidí jako ochranu dodržování zákona a účast na soudním řízení. Zároveň upozorňuje, že se jedná o pojem pohyblivý, který ovšem naplňuje společný cíl, a to ochranu základních práv a svobod.⁶⁹ Je nutné zdůraznit, že veřejný zájem nemá neměnný obsah, ale vždy se konkretizuje podle jednotlivých případů. Taktéž Ústavní soud posuzoval obsah pojmu veřejného zájmu. Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 198/95 ze dne 28. března 1996 judikoval, že nestačí kolektivní zájem na věci, ale je třeba, aby jej bylo možné označit za obecný nebo obecně prospěšný.

Zatímco postavení státního zastupitelství jako celku upravuje převážně ZoSZ, tak jednotlivá plnění úkolů v trestním řízení vymezuje pro osobu státního zástupce trestní řád. Oproti ZoSZ se v trestním řádu tedy nehovoří o státním zastupitelství jako celé instituci, ale o konkrétní osobě státního zástupce. Ten se trestního řízení účastní v takovém rozsahu, jaký určuje trestní řád. Kromě trestního řádu jsou některá práva a povinnosti státního zástupce upravena i v JŘSZ a za důležité zde považují zmínit pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 8/2009, o trestním řízení.

⁶⁸ JELÍNEK, Jiří, et al. *Trestní právo procesní: podle stavu k 1.4.2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb.* 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 489.

⁶⁹ FENYK, Jaroslav. *Veřejná žaloba. Příručka pro práci státního zástupce. Díl 2.* 1. vydání. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2002, s. 147, 162.

3.1 Přípravné řízení

Přípravné řízení je předsoudním stádiem, které má opatřit podklady pro rozhodnutí o tom, zda bude nebo nebude věc projednávána před soudem. Přípravné řízení je složeno ze dvou na sebe navazujících fází, přičemž hraniční událostí je zahájení trestního stíhání. Časový úsek před zahájením trestního stíhání je fáze prověřování, poté následuje fáze vyšetřování.

V přípravném řízení vystupují všechny orgány činné v trestním řízení, jejichž činnost se samozřejmě navzájem prolíná, přesto pán sporu, tedy dominus litis, je v tomto stádiu státní zástupce. Státní zástupce autoritativně rozhoduje o všech stěžejních otázkách, kromě těch, které jsou svěřeny soudu, stejně tak vystupuje vůči obviněnému a dalším osobám na řízení zúčastněným.

V průběhu přípravného řízení státní zástupce odpovídá za dodržování základních lidských práv, ovšem ochrana těch nejdůležitějších lidských práv připadá i v tomto stádiu soudu. Soud například na návrh státního zástupce rozhoduje o vzetí obviněného do vazby nebo povoluje domovní prohlídku. Policejní orgány sice v přípravném řízení pracují samostatně a na vlastní odpovědnost, jsou ovšem vázány pokyny státního zástupce, který jimi fakticky ovlivňuje rozsah důkazů, které jsou prováděny.⁷⁰

Ze svého titulu odvozuje státní zástupce v této fázi řízení dvě funkce, které naplňuje. První je funkce dozoru nad zachováváním zákonnosti, druhou je funkce instančního orgánu rozhodujícího o stížnostech proti usnesením policejních orgánů.

Dozor je zvláštní kontrolní činnost, která je ze strany státního zástupce vykonávána průběžně a soustavě a směřuje nejen na kontrolu zákonnosti postupů policejních orgánů, ale tyto postupy jsou posuzovány i s ohledem na jejich věcnou správnost, odůvodněnost a úplnost. Účelem je tedy taková kontrola, která zabrání průtahům, rozporům se zákonem a bezodkladně odstraní případné nedostatky, k čemuž je státní zástupce nadán množstvím nařizovacích oprávnění. Součástí funkce dozoru je i rozhodovací funkce spočívající v možnosti státního zástupce vydávat v přípravném řízení rozhodnutí a dále také funkce návrhová ukládající

⁷⁰ RŮŽIČKA, Miroslav. *Veřejná žaloba a orgány konající přípravné řízení v ČR*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 464-469.

státnímu zástupci povinnost předkládat soudu návrhy k opatřením, ke kterým sám oprávněn není.⁷¹

Druhá funkce státního zástupce, tedy funkce instančního orgánu, je bezesporu užší. Jedná se zde o druhoinstanční rozhodnutí státního zástupce ve věci stížností proti policejnímu orgánu. Usnesení se přezkoumává, jak z hlediska jeho správnosti, tak z hlediska postupu řízení, které vydání předcházelo.

Důvodem silných oprávnění v rukách státního zástupce je nejen to, že nese odpovědnost za celé přípravné řízení, ale i skutečnost, že v tomto úseku si státní zástupce vytváří podklady a předpoklady pro soudní stádium trestního řízení, ve kterém pak zastupuje obžalobu podanou na základě výsledků přípravného řízení. Zároveň je i odpovědný za to, že nikdo nebude před soud postaven nedůvodně.

Krátce chci zmínit ještě jednu specifickou pravomoc státního zástupce, a to obligatorní vedení řízení ohledně trestných činů podle § 10 odst. 2 JŘSZ. Je zde stanovena povinnost krajského státního zástupce vyšetřovat trestné činy příslušníků taxativně vyjmenovaných úřadů⁷². Pro státního zástupce to znamená, že přípravné řízení celé vede, je ovšem oprávněn požádat policejní orgán např. o opatření konkrétního důkazu. Pokud státní zástupce obligatorně vyšetřuje trestné činy těchto osob, pak nebude moci být i dozorovým orgánem a tato povinnost přechází na nejbližší nadřízeného státního zástupce.⁷³

Na závěr bych ráda poukázala na to, že doktrinárně se odvozují celkem tři formy přípravného řízení, přičemž celá kapitola vychází ze standardního přípravného řízení. Pravomoci a postup státního zástupce se ve vztahu k rozšířenému přípravnému řízení nijak významně neliší. Zkrácené přípravné řízení se vyznačuje určitými specifiky, která mohou oslabit roli státního zástupce vyloučením některých jeho pravomocí.

3.1.1 Prověřování

Podle § 158 odst. 2 TŘ je i státní zástupce povinen přijímat trestní oznámení, v praxi to znamená, že každý může přijít na státní zastupitelství, kde službu držící státní zástupce přijme po vyslechnutí oznamovatele trestní oznámení, případně mohou být na státní zastupitelství doručována písemná

⁷¹ RŮŽIČKA, Miroslav. *Veřejná žaloba a orgány konající přípravné řízení v ČR*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 475-479.

⁷² Taxativně vyjmenované úřady v § 10 odst. 2 JŘSZ jsou Generální inspekce bezpečnostních sborů, Bezpečnostní informační služba, Úřad pro zahraniční styky a informace, Vojenské zpravodajství a Vojenská policie.

⁷³ RŮŽIČKA, Miroslav. *Veřejná žaloba a orgány konající přípravné řízení v ČR*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 606.

podání. Zpravidla se jedná o okresní státní zastupitelství, nadřízená zastupitelství přijímají podněty výjimečně. Vzhledem k tomu, že státní zástupce neprovádí prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, tak toto oznámení postoupí policejnímu orgánu, který provede potřebná zjištění. Za oznámení se nepovažují pouze podněty osob, ale i podezření vzniklá z vlastní činnosti státního zástupce. Pokud oznámení o skutečnostech, že byl spáchán trestný čin, přijme policejní orgán, sepíše o tom úřední záznam, jehož opis musí do 48 hodin doručit příslušnému státnímu zástupci. Tímto okamžikem začíná běžet přípravné řízení, a zároveň s ním i dozorová funkce státního zástupce nad zachováváním zákonnosti, která se prolíná celým přípravným řízením až do skončení vyšetřování.

Úkolem prověřovací fáze je opatřovat nutné podklady pro rozhodnutí, zda má být zahájeno trestní stíhání nebo má být věc řešena jinak. Prověřují se tedy skutečnosti nasvědčující spáchání trestného činu a činí se opatření ke zjištění případného pachatele, k tomu je již v této fázi možné zajišťovat důkazy, u kterých hrozí jejich zmaření či zničení. Z tohoto důvodu ovlivňuje postup orgánů před zahájením trestního stíhání i případný soudní proces.⁷⁴

3.1.1.1 Oprávnění ve fázi prověřování

Dozorová oprávnění státního zástupce ve fázi prověřování konkretizuje § 157 odst. 2 TŘ. V první větě tohoto odstavce se dočteme o generálním zmocnění pro státního zástupce, které tkví v pravomoci uložit policejnímu orgánu provedení jakéhokoli úkonu, ke kterému je oprávněn, vyžaduje-li to objasnění věci či zjištění osoby pachatele. K úkonu, který má policejní orgán provést, ovšem nemusí být oprávněn pouze podle trestního řádu, ale i podle jiného zákona, zejména podle zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů. Z toho pak můžeme vyvozovat následující příklady úkonů – předvádění osob, vyhledávání celostátního pátrání po osobách, pořizování zvukových a obrazových záznamů osob, snímání daktyloskopických otisků. Pokyny státního zástupce se tedy zaměřují hlavně na zajištění stop a nutných podkladů.⁷⁵

Vydávání pokynů státního zástupce je upraveno v § 19 JŘSZ, podle něhož jsou vydávány formou opatření. Pokyn musí být vydán písemně u taxativně

⁷⁴ ŠÁMAL, Pavel, et al. *Trestní řád. Komentář. II. díl. 7. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1937.

⁷⁵ ŠÁMAL, Pavel, et al. *Trestní řád. Komentář. II. díl. 7. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1915-1916.

vymezených opatření nebo tam, kde je to považováno za nutné, jinak postačí pokyn ústní. Vzhledem k úkolu přípravného řízení, rychle reagovat na trestné činy, je možnost ústních pokynů nezbytná. Každé opatření se zaznamenává do dozorového spisu, který je státní zástupce povinen vést.

Druhá část zmiňovaného ustanovení, tedy § 157 odst. 2 písm. a) – c) TŘ, zakládá zvláštní oprávnění státního zástupce, která jsou mu ponechána i ve fázi vyšetřování. Určena jsou hlavně k naplnění povinnosti dozoru nad zachováváním zákonnosti.

Státní zástupce je oprávněn vyžadovat od policejního orgánu spisy, dokumenty, materiály a zprávy o postupu. Na základě těchto písemných podkladů kontroluje státní zástupce postup policie a může tak bezprostředně reagovat na případné nedostatky, samozřejmě také rozhoduje o dalších, dosud neprovedených, úkonech. Kontrolu provádí pomocí různých prověrek, dotazů na stav prověřování, ale i přímou konzultací s policejním orgánem.⁷⁶

Dále je státní zástupce oprávněn nařídit formou usnesení delegaci věci, tedy odnětí věci jednomu policejnímu orgánu a přikázání věci jinému. Toto oprávnění má však svá pravidla a nemůže zde docházet ke svévoli státního zástupce. Důvodem může být například podjatost policejního orgánu, nezákonný postup při prověřování nebo nesplnění přikázaného úkonu.⁷⁷

Posledním zde zmiňovaným oprávněním je možnost státního zástupce dočasně odložit zahájení trestního stíhání. Dočasně odložit může státní zástupce trestní stíhání vydáním opatření, přičemž maximální délka je dva měsíce, kterou lze opakovaně prodlužovat.

Další oblastí, kde se projevuje pravomoc státního zástupce, jsou operativně pátrací prostředky. V trestním řádu nalezneme taxativní výčet těchto prostředků, zahrnující předstíraný převod, sledování osob a věcí a použití agenta. Státní zástupce rozhoduje v přípravném řízení o použití těchto prostředků a následně vykonává dozor nad jejich prováděním. Operativně pátrací prostředky je možné využívat po celou dobu trestního řízení, nejvíce jsou ovšem používány ve fázi prověřování, proto jsou zařazeny právě v této podkapitole.

3.1.1.2 Skončení prověřování

V rámci své činnosti státní zástupce dbá i na to, aby prověřování skončilo v zákonem stanovených lhůtách. Tyto lhůty nalezneme v ustanovení § 159 odst. 1

⁷⁶ ŠÁMAL, Pavel, et al. *Trestní řád. Komentář. II. díl. 7. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1919.

⁷⁷ ŠÁMAL, Pavel, et al. *Trestní řád. Komentář. II. díl. 7. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1920.

TŘ a pohybují se v rozmezí od dvou do šesti měsíců, podle závažnosti trestného činu. Lhůty počínají běžet okamžikem přijetí trestního oznámení, a pokud je řízení zahájováno z vlastní iniciativy, pak od okamžiku sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení. Jestliže se policejnímu orgánu nepodaří skončit prověřování do stanovené lhůty, pak je povinen toto písemně zdůvodnit státnímu zástupci. Zdůvodnění bude zpravidla součástí žádosti o prodloužení lhůty prověřování, kterou policejní orgán předkládá, a jeho obsahem budou důvody vysvětlující, proč nebylo možné prověřování skončit, jaké úkony je ještě třeba provést a jak dlouho to potrvá. Na základě tohoto odůvodnění státní zástupce buď vydá stručné sdělení, že souhlasí s prodloužením lhůty, nebo vydá písemný pokyn, kde uloží výčet úkonů, které je navíc potřeba provést, a stanoví lhůtu podle svého uvážení. Lhůty lze prodlužovat i opakovaně, pak je ovšem nutné k žádosti předkládat i spis.⁷⁸

Fáze prověřování může podle zákona skončit několika způsoby, které nalezneme v ustanoveních § 159a a násl. TŘ. Je vždy nutné zkoumat, zda jsou splněny podmínky pro zahájení trestního stíhání či nikoliv. Rozhodnutí, kterým se prověřování končí, je oprávněn vydat jak státní zástupce, tak policejní orgán.

Prvním způsobem skončení je odevzdání věci podle § 159a odst. 1 písm. a) a b) TŘ. V tomto případě skutek nenaplnuje znaky trestného činu, ale naplňuje znaky přestupku či jiného správního deliktu, případně se jedná o disciplinární delikt fyzických osob ve smyslu kárného či kázeňského provinění. V těchto případech je zde povinnost odevzdat věc, formou opatření, do pravomoci příslušných orgánů. Pokud ovšem nelze věc kvalifikovat ani jako přestupek či jiný správní delikt nebo uplynula-li již promlčecí doba či nastala jiná překážka, je nutné věc odložit.⁷⁹

Tím se dostáváme k dalšímu, velmi rozšířenému, způsobu ukončení prověřování, kterým je odložení věci. Věc lze odložit usnesením, je zde nutné zdůraznit, že usnesení o odložení nezakládá překážku rei iudicatae, takže v budoucnu lze zahájit trestní stíhání téže osoby pro tentýž skutek. Celkem nalezneme v právní úpravě čtyři důvody, pro které je možné věc odložit, jeden z nich jsem již popsala výše.⁸⁰

⁷⁸ MUSIL, Jan, Vladimír KRATOCHVÍL a Pavel ŠÁMAL, et al. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. přep. a dopl. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 585-586.

⁷⁹ ŠÁMAL, Pavel, et al. *Trestní řád. Komentář. II. díl. 7.* vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2040.

⁸⁰ MUSIL, Jan, Vladimír KRATOCHVÍL a Pavel ŠÁMAL, et al. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. přep. a dopl. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 588.

Podle § 159a odst. 2 TŘ se věc před zahájením trestního stíhání obligatorně usnesením odloží v případě, že podle závěrů prověřování naplňuje skutek znaky trestného činu odůvodňující zahájení trestního stíhání, avšak existuje zde překážka podle § 11 odst. 1 TŘ, která brání zahájení.⁸¹

Odstavce 3 a 4 téhož paragrafu pak řeší fakultativní odložení věci, tedy možnost státního zástupce či policejního orgánu věc odložit, a to v případě, že závěry prověřování sice ukazují na to, že trestný čin byl spáchán, ale stíhání osoby by bylo neúčelné z důvodů uvedených v § 172 odst. 2 písm. a), b) a c), podle kterých fakticky neexistuje veřejný zájem na dalším pokračování věci. Pravomoc podle těchto ustanovení je projevem dříve zmiňované zásady oportunity.

Posledním případem je odložení věci podle § 159a odst. 5, který nám říká, že se věc odloží, jestliže se nepodařilo zjistit skutečnosti opravňující zahájit trestní stíhání. V praxi se jedná hlavně o případ, kdy skutečnosti prokazují spáchání trestného činu, ale nepodařilo se vypátrat osobu pachatele nebo osoba pachatele sice zjištěna je, ale tento závěr není dostatečně odůvodněn. Samozřejmě se v budoucnu mohou objevit nové skutečnosti, které osobu pachatele spolehlivě zjistí, pak důvody odložení odpadají a trestní stíhání bude zahájeno.

Dalším institutem, který je potřeba zmínit, je dočasné odložení trestního stíhání podle § 159b TŘ. K dočasnému odložení je oprávněn státní zástupce i policejní orgán, který ovšem potřebuje od státního zástupce předchozí souhlas. Trestní stíhání má být vždy zahájeno okamžitě po tom, co je dostatečně odůvodněno, proto tento institut dočasného odložení, kdy dojde k pozdržení zahájení trestního stíhání, představuje výjimku ze zásady legality a oficiality a je ho možné využít pouze z taxativně vymezených důvodů v zákoně. Věc lze odložit pouze na nezbytně nutnou dobu, maximálně na délku dvou měsíců, která může být opakovaně prodlužována o další dva měsíce.⁸²

Pokud výsledky prověřování nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin a je dostatečně odůvodněno, že ho spáchala určitá osoba, je nutné neprodleně zahájit trestní stíhání, a to vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 TŘ. Zpravidla toto usnesení vydává policejní orgán⁸³, kdy se musí jednat o ten policejní orgán, který je oprávněn vést o konkrétní věci vyšetřování. Toto

⁸¹ ŠÁMAL, Pavel, et al. *Trestní řád. Komentář. II. díl. 7. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2043.

⁸² MUSIL, Jan, Vladimír KRATOCHVÍL a Pavel ŠÁMAL, et al. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. přep. a dopl. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 589-590.

⁸³ Přestože je pravidlem, že usnesení vydává policejní orgán, je k tomu oprávněn i státní zástupce.

usnesení je pak nutné do 48 hodin doručit státnímu zástupci, kterému tímto začíná dozor nad zachováváním zákonnosti ve fázi vyšetřování, kde jsou jeho oprávnění nejširší. Proti obviněnému má usnesení účinky až jeho oznámením.

Zahájení trestního stíhání tedy odděluje obě fáze přípravného řízení, od tohoto momentu probíhá vyšetřování, které se již vede proti konkrétní osobě. Vydání usnesení o zahájení trestního stíhání mimo jiné zakládá podmínku totožnosti skutku pro další postup v trestním řízení.

3.1.2 Vyšetřování

Úsek vyšetřování probíhá od zahájení trestního stíhání do podání obžaloby či jiného rozhodnutí. Účelem vyšetřování je opatřit dostatečné množství podkladů pro rozhodnutí, kterým se přípravné řízení skončí. Jestliže má státní zástupce podávat obžalobu, musí si pro toto rozhodnutí a případný úspěch ve věci vytvořit náležité předpoklady, proto stanovuje rozsah a objem důkazů, které je nutné vyhledat, opatřit a eventuálně i provést již v přípravném řízení.⁸⁴

Osoba, proti které se řízení vede, je v této fázi již nazývána obviněným a je proti ní možné provést řadu procesních úkonů⁸⁵, které omezují práva obviněného, kdy na těchto úkonech zpravidla kooperuje i státní zástupce.

Úkol státního zástupce ve fázi vyšetřování začíná hned doručením opisu usnesení o zahájení trestního stíhání. Státní zástupce je totiž ex officio povinen přezkoumat toto usnesení z hlediska jeho zákonnosti a odůvodněnosti, často tomu ale není třeba, protože je proti usnesení podána stížnost ze strany obviněného nebo jiné oprávněné osoby, kterou státní zástupce ze svého titulu přezkoumává v témže rozsahu. Do pravomoci státního zástupce pak patří i možnost celé usnesení o zahájení trestního stíhání zrušit.⁸⁶

K dozorovým oprávněním, která státní zástupce využíval ve fázi prověřování podle § 157 odst. 2 TŘ, se v rámci vyšetřování přidávají oprávnění další. Jedná se pravomoci podle § 174 odst. 2 TŘ a dále o výlučná oprávnění státního zástupce podle § 175 odst. 1 TŘ. Až na výjimky se dozorová oprávnění státního zástupce prolínají celým přípravným řízením, je jich tedy možné využívat v obou fázích, není-li to z povahy věci vyloučeno.

⁸⁴ ŠÁMAL, Pavel, et al. *Trestní řád. Komentář. II. díl. 7. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2221.

⁸⁵ Tyto úkony již zasahují i do základních lidských práv, jako je svoboda. V této fázi totiž může být obviněný již vzat do vazby podle § 68 TŘ, lze proti němu vydat příkaz k zatčení podle § 69 TŘ, lze mu uložit zákaz vycestování do zahraničí podle § 77a TŘ, atd. Také předběžná opatření ukládaná podle § 88c TŘ je možné uložit pouze obviněnému.

⁸⁶ RŮŽIČKA, Miroslav. *Veřejná žaloba a orgány konající přípravné řízení v ČR*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 576.

3.1.2.1 Dozorová oprávnění ve vyšetřování

Ustanovení § 174 odst. 2 písm. a) TR opravňuje státního zástupce k vydávání závazných pokynů k vyšetřování trestných činů. Již z gramatického výkladu je zřejmé, že je to velmi silný nástroj v rukách státního zástupce. Pokyny jsou vydávány formou opatření, většinou v písemné formě, ale není vyloučeno použití i jiných forem. Pro policejní orgán jsou tyto pokyny závazné a odepřít jejich splnění může pouze v případě, že by byly v rozporu se zákonem.⁸⁷

Ustanovení § 174 odst. 2 písm. b) opravňujícího státního zástupce k vyžádání spisů, materiálů a dalších písemností se ve velké míře překrývá s ustanovením § 157 odst. 2 písm. a). Zde se ovšem jedná již o písemnosti a spisy spojené přímo s vyšetřováním. Prověřování se děje různými formami, z nichž lze zmínit například prověrku spisového materiálu či dotazy na stav vyšetřování, a směřuje hlavně ke zjištění, zda policejní orgán řádně postupuje v trestním stíhání.⁸⁸

Pod písmenem c) příslušného odstavce se skrývá možnost státního zástupce zúčastnit se provádění všech úkonů policejního orgánu. „Ve vyšetřování se pak státní zástupce účastní zejména takových úkonů, které jsou rozhodné pro správné a úplné objasnění závažnější věci, a to především tehdy, jestliže je vzhledem k jejich povaze nelze opakovat.“⁸⁹ Do provádění úkonů ale zpravidla nezasahuje. Státní zástupce dále může jednotlivý úkon či celé vyšetřování provést samostatně. Celé vyšetřování provádí samostatně zcela ojedinele. Jednotlivý úkon státní zástupce provede většinou tehdy, pokud se jedná o závažnou věc a s ohledem na úroveň práce policejního orgánu. Posledním oprávněním podle tohoto ustanovení je možnost vydat rozhodnutí v kterékoliv věci, proti tomu je pak přípustná stížnost.⁹⁰

Ustanovení § 174 odst. 2 písm. d) stanovuje oprávnění státního zástupce vrátit věc policejnímu orgánu s pokyny k doplnění. Tyto pokyny jsou opět udělovány formou opatření, obligatorně mají písemnou podobu a musí obsahovat konkrétní úkony, které mají být ještě provedeny, spolu s přiměřenou lhůtou k nim. Zde se nám objevuje jedna z výjimek, kdy toto dozorové oprávnění se vztahuje

⁸⁷ ŠÁMAL, Pavel, et al. *Trestní řád. Komentář. II. díl. 7. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2224.

⁸⁸ ŠÁMAL, Pavel, et al. *Trestní řád. Komentář. II. díl. 7. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2226-2227.

⁸⁹ RŮŽIČKA, Miroslav. *Veřejná žaloba a orgány konající přípravné řízení v ČR.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 512.

⁹⁰ RŮŽIČKA, Miroslav. *Veřejná žaloba a orgány konající přípravné řízení v ČR.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 511-513.

pouze k fázi vyšetřování. Státní zástupce uplatní postup podle tohoto ustanovení v případech tzv. závažných vad řízení a nedostatků v objasnění věci.⁹¹

Podle § 174 odst. 2 písm. e) TŘ může státní zástupce rušit rozhodnutí policejního orgánu, a to v případech, že jsou nezákonná nebo neodůvodněná, případně obojí. Rozhodnutí je nutné zrušit správnou formou, tedy usnesením usnesením a podobně. Po zrušení rozhodnutí může státní zástupce postupovat několika způsoby – může vydat své vlastní rozhodnutí, které bude považováno za druhostupňové a nelze proti němu podat stížnost nebo může vydat závazný pokyn policejnímu orgánu podle písmene a) tohoto odstavce k novému rozhodnutí, případně může uplatnit postup podle písmene f) téhož odstavce, kterému se budu věnovat níže.⁹²

Posledním ustanovením odstavce je tedy písmeno f), které dává možnost státnímu zástupci usnesením přikázat věc jiné osobě služebně činné u policejního orgánu. Důvodem pro takový postup jsou nedostatky v prováděné činnosti, nerespektování pokynů státního zástupce nebo vyloučení osoby.⁹³

3.1.2.2 Výlučná oprávnění

Kromě dozorových oprávnění disponuje státní zástupce po celou dobu přípravného řízení ještě výlučnými oprávněními. Tato výlučná oprávnění jsou zakotvena v § 175 odst. 1 TŘ. Přestože zde uvedený výčet může působit jako taxativní, není tomu tak. Uvedený výčet je neúplný a další výlučná oprávnění státního zástupce nalezneme roztržena v různých ustanoveních trestního řádu, některá pak i v jiných zákonech.

O výlučných pravomocích podle písmene a) a b), které končí přípravné řízení, bude pojednáváno níže, proto si je pro tuto chvíli dovoluji opominout.

Pod ustanovením § 175 odst. 1 písm. c) se nachází stále ještě poměrně nová pravomoc státního zástupce, a to sjednávání dohody o vině a trestu s obviněným a přeložení návrhu soudu na schválení takovéto dohody. Státní zástupce a obviněný v přípravném řízení mohou za splnění zákonných podmínek uzavřít dohodu o vině a trestu. Důležité je však upozornit, že státní zástupce je

⁹¹ ŠÁMAL, Pavel, et al. *Trestní řád. Komentář. II. díl. 7. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2230-2231.

⁹² ŠÁMAL, Pavel, et al. *Trestní řád. Komentář. II. díl. 7. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2233-2234.

⁹³ RŮŽIČKA, Miroslav. *Veřejná žaloba a orgány konající přípravné řízení v ČR.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 523.

v této fázi pánem sporu a z tohoto titulu je sjednání dohody vždy fakultativní a ani po splnění všech kritérií neexistuje na uzavření právní nárok.

Pod písmenem d) nalezneme jednu z nejdůležitějších pravomocí, kterou státní zástupce významně zasahuje do základních lidských práv. Rozhoduje totiž v přípravném řízení o propuštění obviněného z vazby, dále o propuštění z vazby za současného uložení opatření nahrazující vazbu nebo o změně důvodu vazby obviněného. Rozhodnutí, která je oprávněn státní zástupce vydávat, svědčí v zásadě ve prospěch obviněného. O propuštění z vazby rozhoduje státní zástupce z úřední povinnosti, pokud nastanou důvody stanovené v § 71 odst. 2 TŘ. Rozhodnutí je vydáváno ve formě usnesení. Dále rozhoduje i o žádosti obviněného o propuštění z vazby. Pokud takové žádosti vyhoví, jedná se o konečné rozhodnutí, ovšem v případě nevyhovění žádosti je státní zástupce povinen ji postoupit soudu, který vydá konečné stanovisko. Po skončení přípravného řízení náleží rozhodování o vazbě do výlučné pravomoci soudu.

Následující tři písmena e), f) a g) se dotýkají vlastnického práva. Státní zástupce tedy může nařídit nebo zrušit zajištění majetku obviněného a určovat i rozsah takového zajištění podle § 347 TŘ, dále může nařídit a určit rozsah zajištění pro nárok poškozeného podle § 47 TŘ a také má pravomoc rozhodnout o zničení zajištěné věci podle § 81b TŘ.

Ustanovení § 175 odst. 1 písm. h) opravňuje státního zástupce k nařízení exhumace mrtvol. Rozhodnutí o exhumaci je vydáno formou příkazu, v případech, kdy je pro trestní řízení nutné provést nebo opakovat soudní pitvu.

Poslední dvě písmena i) a j) odstavce 1 určují výlučné pravomoci státního zástupce v oblasti právního styku s cizinou a mezinárodní justiční spolupráce.

Jak jsem zmínila již výše, výlučná oprávnění státního zástupce nalezneme i mimo § 175 TŘ a jejich povaha je velmi rozličná. Kromě jiného, výlučně státní zástupce rozhoduje o odklonech trestního řízení v situacích, které nejsou uvedeny v § 175 odst. 1 TŘ, jedná se například o narovnání.

3.1.2.3 Skončení vyšetřování

Stejně jako pro stádium prověřování, tak i pro vyšetřování jsou stanoveny lhůty, do kterých musí být ukončeno. Tyto lhůty nalezneme v ustanoveních § 167 a 170 TŘ, opět se pohybují v rozmezí dvou až šesti měsíců podle závažnosti projednávané věci. V případě prodloužení lhůt je státní zástupce povinen provádět nejméně jednou za měsíc prověrku, o které sepisuje záznam. Počátkem běhu lhůty

je zahájení trestního stíhání a koncem je předložení spisu státnímu zástupci. Postup při nedodržení lhůt je shodný s postupem ve fázi prověřování.

Poté, co policejní orgán shledá vyšetřování skončeným, má povinnost umožnit obviněnému a jeho obhájci prostudovat celý spis. Po tomto obligatorním úkonu je spis předložen státnímu zástupci s návrhem na podání obžaloby či na jiné rozhodnutí. Státní zástupce spis přezkoumá a na základě toho může vyhovět navrhovanému řešení nebo zvolit odlišný postup.

Doktrinálně se dovozují tři skupiny rozhodnutí, které přicházejí v úvahu po ukončení vyšetřování, a tím fakticky i po celém přípravném řízení. První velkou skupinou jsou meritorní rozhodnutí, která jsou v rukách výlučně státního zástupce a zakládají překážku *rei iudicatae*. Mezi meritorní rozhodnutí řadíme postoupení věci jinému orgánu, zastavení trestního stíhání, podmíněné zastavení trestního stíhání, schválení narovnání a dohodu o vině a trestu. Druhou skupinou jsou rozhodnutí prozatímní povahy, kam spadá přerušování trestního stíhání, a poslední skupinou jsou rozhodnutí *sui generis*, kam řadíme návrh státního zástupce na ochranné opatření a obžalobu.

Prvním meritorním rozhodnutím je postoupení věci jinému orgánu podle § 171 TR, kdy výsledky vyšetřování ukazují, že se nejedná o trestný čin, ale mohlo by se jednat o správní delikt. Správním deliktem ve smyslu tohoto ustanovení se rozumí přestupek, jiný správní delikt či kárné provinění. Věc je postoupena usnesením vydaným státním zástupcem, které již musí přímo obsahovat označení orgánu, kterému se věc postupuje. Věc musí být dostatečně objasněna, aby mohla být postoupena, není ovšem nutné skutek právně kvalifikovat. Podle rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. T Tz 10/2001 ze dne 24. ledna 2001 musí být v usnesení popsán i skutek, který je postupován, je ovšem nutné uvést okolnosti odůvodňující spáchání některého správního deliktu a vyhnout se vylíčení okolností z fáze prověřování, které zakládaly podezření z trestného činu. Do tohoto rozhodnutí státních zástupců je oprávněn zasahovat nejvyšší státní zástupce, který rozhodnutí o postoupení věci může pro nezákonnost do 3 měsíců od právní moci zrušit.⁹⁴

Dalším případem meritorního vyřízení věci je zastavení trestního stíhání podle § 172 TR. Trestní stíhání zastavuje státní zástupce buď obligatorně podle taxativně vypočtených důvodů v odstavci 1, nebo je zastavení fakultativní, na základě úvahy státního zástupce, opět podle taxativně vymezených důvodů

⁹⁴ ŠÁMAL, Pavel, et al. *Trestní řád. Komentář. II. díl. 7. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2188.

odstavce 2. Zastavit trestní stíhání lze pro konkrétní skutek, ne pro určitou právní kvalifikaci, pokud by totiž došlo k překvalifikování skutku, byla by již založena překážka věci rozhodnuté a další postup by byl vyloučen. Zastavení se uskutečňuje formou usnesení, které se doručuje obviněnému a poškozenému, ti mohou proti němu podat stížnost s odkladným účinkem. Tuto stížnost přezkoumává státní zástupce bezprostředně nadřízeného státního zastupitelství. I v tomto případě se setkáváme s pravomocí nejvyššího státního zástupce zasahovat do rozhodnutí, když se každé usnesení o zastavení trestního stíhání musí po právní moci doručit Nejvyššímu státnímu zastupitelství, které jej může do 3 měsíců zrušit.⁹⁵ Toto oprávnění by z mého pohledu bylo možné vnímat jako narušení právní jistoty, ale je potřeba vzít v úvahu fakt, že zvláště u fakultativních důvodů zastavení, je zde poměrně široká diskreční pravomoc státního zástupce, která by měla být přezkoumatelná.

Další způsoby meritorního vyřízení věci nalézáme ve formě odklonů. Nejdříve bych ráda probrala dva případy - podmíněné zastavení trestního stíhání a schválení narovnání. Pro oba z nich platí, že přicházejí v úvahu i v řízení před soudem, ale lze je uplatnit již v přípravném řízení. Předpokladem pro uplatnění těchto postupů je naplnění zákonem stanovených podmínek tak, jak vyplývají z trestního řádu. Tato rozhodnutí jsou v přípravném řízení výlučně v pravomoci státního zástupce a jsou vždy subsidiární, tedy i v případě splnění všech podmínek, neexistuje na tyto postupy právní nárok.

Při podmíněném zastavení trestního stíhání, které je upraveno v § 307 a § 308 TŘ, stanoví státní zástupce obviněnému zkušební dobu, případně i přiměřená opatření a povinnosti. Usnesením dále rozhoduje i o tom, zda se po uplynutí této doby obviněný osvědčil, což zakládá překážku věci rozhodnuté, nebo zda porušil podmínky podmíněného zastavení, a bude se tedy v trestním stíhání pokračovat.

Institut narovnání pak nalezneme v § 309 a násl. TŘ. Jedná se o případ, kdy obviněný a poškozený uzavřenou mezi sebou dohodu, kterou státní zástupce po výslechu obou zúčastněných schvaluje. V rozhodnutí o schválení narovnání musí být i výrok o zastavení trestního stíhání pro skutek, ohledně kterého je dohoda uzavírána, který s konečnou platností vylučuje další postup.

Od roku 2012 existuje v našem právním prostředí ještě další způsob meritorního ukončení trestního stíhání, který představuje uzavření dohody o vině

⁹⁵ ŠÁMAL, Pavel, et al. *Trestní řád. Komentář. II. díl. 7. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2199-2203.

a trestu. Dohoda o vině a trestu je dalším z případů odklonů, který byl do trestního řádu vložen. Podstatou dohody je skutečnost, že obviněný se doznává ke svému činu a vzdává se práva na projednání skutku před soudem, na základě toho je vůči němu ze strany obžaloby volen mírnější postup. Tento institut výrazně nabourává některé ze základních zásad trestního řízení. Státní zástupce sehrává významnou úlohu, když jako jediný může s obviněným tuto dohodu sjednat, ale zasahuje sem i pravomoc soudu, který dohodu ve veřejném zasedání schvaluje.

Rozhodnutím prozatímní povahy je přerušeno trestní stíhání podle § 173 TŘ, což nám zakládá předpoklad, že na toto rozhodnutí bude ještě minimálně jedno další navazovat, aby věc byla pravomocně skončena. K přerušeno trestního stíhání je státní zástupce obligatorně povinen přistoupit, pokud nastane jeden z uzavřeného výčtu důvodů v § 173 odst. 1 TŘ, které způsobují, že zatím nelze vydat konečné rozhodnutí. Pokud důvod pro přerušeno odpadne, tak se v trestním stíhání pokračuje. Rozhodnutí má formu usnesení a podle zákona ho lze vydat ve chvíli, kdy policejní orgán zajistí potřebné důkazy pro případné úspěšné pokračování v trestním stíhání. Proti tomuto usnesení není přípustná stížnost.

Rozhodnutím *sui generis*, které státní zástupce může učinit, je návrh na ochranné opatření. Návrh na ochranné opatření lze podat buď zcela samostatně, nebo v rámci obžaloby. Lze jej podat i v případech, že trestní stíhání bylo zastaveno nebo přerušeno a to z důvodu, že účelem ochranného opatření není trestat, ale chránit. Nefiguruje zde odsuzující morální aspekt, který se nese nad udílením trestů.

3.1.3 Obžaloba

V § 176 TŘ nalezneme úpravu nejdůležitějšího rozhodnutí, kterým se končí přípravné řízení, a tím je podání obžaloby. I obžaloba je rozhodnutím *sui generis*. Podání obžaloby patří mezi výlučná oprávnění státního zástupce zahrnutá v § 175 TŘ, znamená to, že nikomu jinému nepřísluší iniciovat řízení u soudu v trestní věci, kromě státního zástupce. Projevem obžalovací zásady je, že řízení před soudem může být zahájeno pouze podanou obžalobou, která musí být podána u příslušného soudu (výjimku tvoří návrh na potrestání po zkráceném přípravném řízení, který ovšem také přísluší pouze státnímu zástupci). Věcnou a místní příslušnost řeší hlavně ZoSZ a JŘSZ.

Po skončení vyšetřování státní zástupce přezkoumá výsledky a celý vyšetřovací spis. Pokud je dostatečně odůvodněno postavení obviněného před

soud, pak je podle zásady legality státní zástupce povinen podat obžalobu. Dostatečné odůvodnění by mělo vyjadřovat přesvědčení, že skutek se stal, je trestným činem a spáchal jej obviněný. „Stupeň pravděpodobnosti spáchání trestného činu obviněným tedy musí být v okamžiku podání obžaloby velmi vysoký, nicméně nemusí se rovnat jistotě.“⁹⁶ Podle rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tz 174/2001 ze dne 5. září 2001 musí být státní zástupce při podání obžaloby přesvědčen o tom, že trestný čin spáchal právě obviněný, nemusí si být ovšem naprosto jistý. Míra jistoty při podání obžaloby musí být větší než k zahájení trestního stíhání, ale nemusí být tak vysoká jako při vynesení rozsudku soudem. Nastat může i situace, že výsledky vyšetřování přinesou více, proti sobě stojících, skupin důkazů, ale jiné se opatřit nedají nebo neexistují, i tak má státní zástupce podat obžalobu a je na úvaze soudu, jak se se situací vypořádá.⁹⁷

Náležitosti obžaloby jsou uvedeny v § 177 TŘ. V obžalobě musí být uvedeny nacionále státního zástupce podávajícího obžalobu a den jejího podání, dále přesné údaje o obviněném. Obžalobu tedy podává státní zástupce vlastním jménem. Nejdůležitější částí je žalobní návrh, ve kterém je třeba přesně a stručně popsat skutek, pro který je obžaloba podána s uvedením, jaký trestný čin je v něm spatřován, spolu s odkazy na příslušná ustanovení zákona. V této části obžaloby se případně navrhuje i uložení ochranného opatření. Poté následuje odůvodnění žalobního návrhu, kde státní zástupce uvede, jakými úvahami se při posuzování skutku řídil, a pro své rozhodnutí předloží soudu seznam důkazů k provedení v hlavním líčení.⁹⁸

Soud může rozhodovat pouze o skutku, který je uveden v žalobním návrhu. Stále je nutné zachovávat totožnost skutku. Pro zachování totožnosti skutku je třeba zachovat minimálně totožnost jednání či následku.

I po podání obžaloby ji může ještě státní zástupce vzít zpět, a to až do chvíle, než se soud odebere k závěrečné poradě. Před nařízením hlavního líčení je možné vzít obžalobu zpět bez omezení, po nařízení jen, pokud obžalovaný netrvá na jejím projednání. Trestní proces se pak vrací zpět do fáze přípravného řízení.

Ve chvíli, kdy je podána obžaloba, ztrácí státní zástupce své postavení pána sporu a stává se procesní stranou. Jako takový má rovné postavení

⁹⁶ JELÍNEK, Jiří, et al. *Trestní právo procesní: podle stavu k 1.4.2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb.* 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 538.

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ ŠÁMAL, Pavel, et al. *Trestní řád. Komentář. II. díl. 7. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2305.

s obžalovaným, neznamená to ovšem, že by si strany byly rovny v procesních právech a povinnostech.

3.2 Řízení před soudem

Hlavní líčení je nejdůležitějším stádiem trestního řízení. Právě v hlavním líčení soud rozhoduje o vině a trestu obžalovaného a k tomu účelu zde nalézáme těžiště dokazování. Do našeho trestního procesu byl přijat koncept spíše slabého přípravného řízení, se silným hlavním líčením. Znamená to, že přípravné řízení má, i přes svůj nepopíratelný význam, pouze pomocnou úlohu. V hlavním líčení se v největší míře uplatňují základní zásady trestního řízení.

Obsah hlavního líčení je v zásadě předurčen obžalobou, protože soud může rozhodovat pouze o skutku, který je uveden v žalobním návrhu. Výsledkem je vždy meritorní rozhodnutí o věci.

3.2.1 Předběžné projednání obžaloby

Po podání obžaloby ji předseda senátu spolu se spisem přezkoumá a může nařídit předběžné projednání obžaloby. Toto stádium je fakultativní. Přezkoumává se zde, jestli obžaloba představuje spolehlivý podklad pro rozhodnutí v hlavním líčení, toto stádium není určeno pro odstranění vad přípravného řízení nebo pro meritorní rozhodnutí. Soud může přezkoumávat zákonnost postupu v přípravném řízení, nemůže ale přezkoumávat pravomocná rozhodnutí z této fáze řízení.

Jedním z rozhodnutí, které soud může v předběžném projednání učinit, je vrácení věci státnímu zástupci k došetření. Důvodem je potřeba odstranění závažných procesních vad přípravného řízení, které nelze odstranit před soudem, nebo potřeba objasnění esenciálních skutkových okolností, bez kterých by nebylo možné rozhodnout v hlavním líčení. Řízení se poté vrací zpět do přípravného řízení a soud je v takovémto usnesení povinen své rozhodnutí konkrétně odůvodnit a dát státnímu zástupci pokyny pro další postup. Po provedení požadovaných úkonů je státní zástupce oprávněn znovu ve věci podat obžalobu, ke které může být opět nařízeno předběžné projednání.⁹⁹

3.2.2 Hlavní líčení

Hlavní líčení je nařízeno na základě podané obžaloby, proto ji i státní zástupce před soudem zastupuje. Podáním obžaloby přechází věc z rukou státního

⁹⁹ JELÍNEK, Jiří, et al. *Trestní právo procesní: podle stavu k 1.4.2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb.* 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 564-565.

zástupce do rukou soudu, který je povinen zajistit, aby řízení bylo bez průtahů, v co nejkratší době, rozhodnuto.

Předseda soudu zahajuje hlavní líčení. Poté je státní zástupce povinen na výzvu předsedy přednést obžalobu. Přednesením obžaloby státním zástupcem se realizuje obžalovací zásada a jedná se o úkon obligatorní, bez něhož by hlavní líčení nemohlo dále pokračovat. V tomto přednesu státní zástupce vymezení podstatný obsah obžaloby. Vzhledem k tomu, že samotné hlavní líčení je nařizováno na základě podané obžaloby, není možné, aby se tato obžaloba a přednes rozcházel.

Na hlavním líčení je nutná nepřetržitá přítomnost státního zástupce. Nikde není stanoveno, že při více jednáních je nutné, aby se jednalo o tutéž osobu státního zástupce. Ačkoliv i z praxe vyplývá, že je běžné, aby obžalobu před soudem zastupoval pokaždé jiný státní zástupce, bylo by podle mého názoru žádoucí, aby k tomu nedocházelo, má-li být ze strany státního zástupce obžaloba řádně zastupována.

Po přednesení obžaloby následuje nejvýznamnější část hlavního líčení, dokazování. Povinností státního zástupce je prokázat vinu obžalovaného. Proto dokazovací část hlavního líčení vyžaduje zvýšenou aktivitu státního zástupce. Předmět dokazování a jeho obsah je fakticky vymezen již v obžalobě.

Jak jsem již zmiňovala, je povinností státního zástupce prokázat vinu obžalovaného. V tomto ohledu má zvýšenou odpovědnost za prokázání tvrzení uvedených v obžalobě. Státní zástupce je v hlavním líčení ten, kdo nese důkazní břemeno, nikoli obžalovaný. Z hlediska principu presumpce neviny je prokázaná nevina stejná jako neprokázaná vina. Úkolem státního zástupce je ovšem zastupovat veřejný zájem, který nevyjadřuje myšlenku „odsouzení za každou cenu“, ale spravedlivého procesu. I z tohoto důvodu musí v průběhu dokazování státní zástupce poukazovat i na skutečnosti svědčící ve prospěch obžalovaného.¹⁰⁰

Dokazování řídí soud, ale samotný trestní řád počítá se součinností stran. „V řízení před soudem vystupuje státní zástupce tak, aby byly objasněny všechny podstatné skutečnosti rozhodné z hlediska obžaloby.“¹⁰¹ V obžalobě státní zástupce předkládá seznam důkazů, které navrhuje soudu k provedení, soud nemusí všechny tyto důkazy provést, ale musí se s nimi vypořádat. V průběhu

¹⁰⁰ MUSIL, Jan, Vladimír KRATOCHVÍL a Pavel ŠÁMAL, et al. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. přep. a dopl. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 664.

¹⁰¹ JELÍNEK, Jiří, et al. *Trestní právo procesní: podle stavu k 1.4.2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb.* 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 574.

hlavního líčení mohou vyjít najevo skutečnosti, ke kterým je zapotřebí provést i další důkazy. Takové důkazy pak státní zástupce z vlastní iniciativy nebo na žádost soudu opatřuje.

Pokud je před soudem vyslýchána nějaká osoba, pak i státní zástupce je oprávněn jí klást otázky, a to po ukončení dotazů ze strany soudu. Otázky mohou směřovat na podložení tvrzení obžaloby. Státní zástupce je rovněž, jako jedna ze stran v hlavním líčení, oprávněn provést důkaz. Zpravidla se bude jednat o důkaz, který sám navrhl a opatřil, zákon nijak neomezuje druh důkazu. K možnosti důkaz provést je potřeba výslovné žádosti směřující na předsedu soudu, který výlučně o ní bude rozhodovat.

Poté, co soud provede všechny důkazy, mohou strany podávat další důkazní návrhy, které jsou podle nich zapotřebí. K takovému návrhu je soud povinen se vyjádřit, nemusí mu ale vyhovět. Za výsledek dokazování odpovídá pouze soud, a proto záleží jen na jeho úvaze, které důkazy provede. Podle nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 40/96 ze dne 16. dubna 1996 nemusí soud vyhovět všem navrhovaným důkazům a důkazy, které provedeny jsou, nemusí být ve vyrovnaném poměru.

I přes povinnost státního zástupce prokázat vinu obžalovaného a možnou součinnost z jeho strany i ze strany obhajoby, je to stále soud, který nese odpovědnost za úplné zjištění skutkového stavu. K tomu sám soud může doplnit dokazování v rozsahu potřebném pro vynesení rozhodnutí.

Po skončení dokazování se hlavní líčení dostává do své konečné fáze, kde jsou pronášeny závěrečné řeči. Státnímu zástupci se slovo uděluje jako prvnímu. Ve své závěrečné řeči státní zástupce zhodnotí a rozebere výsledky dokazování ve vztahu k předmětným skutečnostem. Vyjádří, jaké skutečnosti považuje za prokázané, a které nikoliv. Dále zhodnotí skutek a právně jej kvalifikuje, ve své závěrečné řeči může státní zástupce navrhnout jinou právní kvalifikaci, než navrhoval v obžalobě, musí to ale náležitě odůvodnit. Vyjádří se i k relevantním okolnostem případu, tedy nebezpečnosti skutku, osobě pachatele, případné recidivě apod. Následuje část o trestu, v něm státní zástupce navrhne druh trestu, jeho sazbu a v případě návrhu na nepodmíněný trest odnětí svobody také typ věznice. Kromě trestu státní zástupce případně navrhne i uložení ochranného opatření a vyjádří se k návrhům poškozených na náhradu škody.¹⁰²

¹⁰² JELÍNEK, Jiří, et al. *Trestní právo procesní: podle stavu k 1.4.2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb.* 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 590.

3.3 Řízení o opravných prostředcích

Rozhodnutím soudu v prvním stupni úloha státního zástupce v trestním řízení nekončí, disponuje totiž rozsáhlými oprávněními týkajícími se opravných prostředků. Samozřejmě toto stádium trestního řízení již není obligatorní. Státní zástupce musí mít v průběhu celého řízení na mysli veřejný zájem, a proto pokud podle jeho názoru není rozhodnutí soudu v souladu s tímto zájmem, je státní zástupce oprávněn podávat opravné prostředky.

I v řízení o opravných prostředcích se projevuje obžalovací zásada. V tom smyslu má státní zástupce stále postavení žalobce a nerozlišuje se, zda opravný prostředek je podán ve prospěch či v neprospěch obžalovaného. Stále musí být zachována totožnost skutku a vzhledem k tomu, že se vychází z původní obžaloby, nepřichází v úvahu její rozšíření o skutek jiný.

Podle toho, zda rozhodnutí již nabylo právní moci, se rozlišují opravné prostředky řádné a mimořádné. Řádné opravné prostředky jsou odvolání, stížnost a odpor a směřují proti nepravomocnému rozhodnutí. Mezi mimořádné opravné prostředky řadíme dovolání, stížnost pro porušení zákona a obnovu řízení, které představují průlom do právní moci rozhodnutí. Kromě toho nacházíme v trestním řádu ještě zvláštní oprávnění nejvyššího státního zástupce, který do 3 měsíců od právní moci může rušit nezákonná rozhodnutí státního zástupce o postoupení věci jinému orgánu nebo o zastavení trestního stíhání, o čemž jsem pojednávala výše.

3.2.2.1 Řádné opravné prostředky

Ve vztahu k odvolání, kterým lze napadnout jakýkoli rozsudek soudu prvního stupně, má státní zástupce nejširší odvolací oprávnění. Podle § 246 odst. 1 písm. a) TR může státní zástupce napadnout rozsudek pro nesprávnost kteréhokoli výroku, dovozuje se, že i pro to, že některý z výroků chybí. Nemusí se jednat pouze o výrok ve vztahu k obžalovanému, ale ke kterékoli straně řízení, tedy i ve vztahu k poškozenému nebo zúčastněné osobě. Státní zástupce má rovněž možnost podat proti výroku odvolání nejen v neprospěch, ale též i ve prospěch těchto osob.

Při podání odvolání musí obligatorně uvést, zda jej podává ve prospěch či neprospěch, přičemž má možnost podat odvolání zčásti tak a zčásti tak. Pro každý z napadených výroků a ohledně každé osoby, které se výrok týká, musí být toto uvedeno. Odvolací soud je tímto návrhem vázán a v průběhu odvolacího řízení nelze zaměření odvolání měnit. Při odvolání státního zástupce v neprospěch

obžalovaného dochází k prolomení zásady *reformatio in peius*.¹⁰³ Podle usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1205/2003 ze dne 29. října 2003 je nevymezení toho, zda je odvolání podáno ve prospěch či v neprospěch, vadou obsahu. Nejedná se ovšem o takovou vadu obsahu, která by vedla k automatickému odmítnutí odvolání, ale je nutné, aby státní zástupce byl předsedou senátu vyzván k odstranění této vady ve lhůtě nejméně 5 dnů s poučením o odmítnutí odvolání při nesplnění takové výzvy.

V ustanovení § 247 odst. 2 TR nalezeme výčet osob, které jsou oprávněné podat odvolání ve prospěch obžalovaného. Pouze státní zástupce ovšem může podat toto odvolání i proti jeho vůli, ač hovoříme o případě ojedinělém.

O podaném odvolání je nejčastěji rozhodováno ve veřejném zasedání. I při něm je povinná přítomnost státního zástupce po celou dobu konání.

Dalším řádným opravným prostředkem je stížnost, která směřuje proti usnesení. Ne proti každému usnesení je ovšem možné podat stížnost, v tomto ohledu rozlišujeme několik skupin usnesení. Nás v tuto chvíli zajímají usnesení vydané soudem.

Státní zástupce je oprávněn podat stížnost proti všem usnesením soudu za splnění dvou podmínek. První podmínkou je, že trestní řád tuto stížnost výslovně připouští, a podmínkou druhou, že stížnost musí směřovat proti meritornímu rozhodnutí soudu v prvním stupni, ne tedy tam, kde by soud rozhodoval jako orgán druhé instance. Pokud dojde k naplnění těchto dvou podmínek, pak je pravomoc státního zástupce velmi široká, a to ve smyslu, že může stížnost podat i proti vůli osoby, která sama je oprávněna stížnost podat.

Stížnost lze podat do tří dnů od oznámení usnesení, a to u soudu, který toto usnesení vydal. Pokud stížnosti v rámci autoremedury nevyhoví soud, který usnesení vydal, pak o ní rozhoduje soud bezprostředně nadřízený. V rámci přezkoumání usnesení se soud neřídí důvody uvedenými ve stížnosti, ale usnesení přezkoumává v plném rozsahu. Dokud není o stížnosti rozhodnuto, může jí státní zástupce vzít kdykoliv zpět. Kromě státního zástupce, který stížnost podal, je ke zpětvzetí oprávněn i jemu nadřízený státní zástupce.

Zvláštním řádným opravným prostředkem je odpor, který lze podat pouze proti trestnímu příkazu. O odporu se nerozhoduje, vyvolává takový právní účinek,

¹⁰³ ŠÁMAL, Pavel, et al. *Trestní řád. Komentář. II. díl. 7. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2995.

že trestní příkaz se automaticky zruší a ve věci se nařídí hlavní líčení. Trestní příkaz je nutné doručit obviněnému do vlastních rukou, dokud k takovému doručení nedojde, tak i po vydání trestního příkazu, může vzít státní zástupce zpět svou obžalobu, trestní příkaz pak bude zrušen. Státní zástupce je, kromě jiných osob, rovněž legitimován podat odpor. I on musí dodržet zákonem stanovenou lhůtu 8 dní. Ze samotné logiky institutu vyplývá, že podaný odpor nelze vzít zpět.

3.2.2.2 Mimořádné opravné prostředky

Prvním z mimořádných opravných prostředků, kterým se budu zabývat, je dovolání. Dovolání směřuje proti pravomocnému meritornímu rozhodnutí soudu druhého stupně a rozhoduje o něm Nejvyšší soud. Zákon musí možnost podání dovolání připouštět. Dovolání lze podat pouze z důvodů taxativně vyjmenovaných v § 265b TR.

V oblasti veřejné žaloby je důležité, že dovolání podává pouze nejvyšší státní zástupce. Dovolání může podat buď z vlastní iniciativy, nebo na návrh krajského či vrchního státního zástupce. Po rozsudku soudu, který rozhodoval ve druhém stupni, je nutné tento rozsudek doručit příslušnému státnímu zastupitelství, které jej přezkoumá. Shledá-li toto státní zastupitelství, že existují důvody pro dovolání, pak Nejvyššímu státnímu zastupitelství předloží k tomuto návrhu. K návrhu je nutné přiložit spisy, které má dané státní zastupitelství k dispozici.

Dovoláním se napadá nesprávnost jakéhokoli výroku rozhodnutí soudu. Nejvyšší státní zástupce může dovolání podat ve prospěch i v neprospěch obviněného. I v tomto případě je nejvyšší státní zástupce povinen uvést, zda dovolání směřuje ve prospěch či naopak. O dovolání se zpravidla rozhoduje ve veřejném zasedání, u kterého je povinná přítomnost státního zástupce činného u Nejvyššího státního zastupitelství.

Stížnost pro porušení zákona je dalším mimořádným opravným prostředkem, který je ovšem velmi specifický, vzhledem k tomu, že k jeho podání je oprávněn pouze ministr spravedlnosti. O stížnosti pro porušení zákona rozhoduje Nejvyšší soud ve veřejném zasedání. Toto veřejné zasedání je nutné konat za účasti státního zástupce činného u Nejvyššího státního zastupitelství. Jiné pravomoci státní zástupce nevykonává, proto se institutem stížnosti pro porušení zákona nebudu podrobněji zabírat.

Obnova řízení je posledním z mimořádných opravných prostředků. K povolení obnovy řízení dojde za podmínky, že vyšly najevo nové skutečnosti, které existovaly již v době rozhodování, ale nebyly známé a mohly by zakládat důvod pro jiné rozhodnutí, než jaké bylo původně vyneseno. Mimo jiné je obnova přípustná i proti pravomocným usnesením státního zástupce taxativně vyjmenovaných v § 278 odst. 3 TŘ upravující situace, kdy vyjdou najevo takové skutečnosti, které odůvodňují podání obžaloby.

Návrh na povolení obnovy je ve prospěch obviněného oprávněn podat státní zástupce, kromě něj i další osoby odvozující své oprávnění od možnosti podat v daném případě odvolání. Ale pouze státnímu zástupci, jako jedině oprávněné osobě, je umožněno podat návrh na obnovu řízení i v neprospěch obviněného.

Trestní řád stanovuje soudu a jiným státním orgánům zvláštní oznamovací povinnost spočívající v tom, že pokud se tyto orgány dozví o okolnosti odůvodňující povolení obnovy, jsou povinny toto oznámit státnímu zástupci. Státní zástupce pak návrh na povolení obnovy sám podá nebo informuje o této možnosti osoby oprávněné k podání návrhu.

Pokud soud povolí obnovu řízení, tak může věc vrátit až do fáze přípravného řízení, tedy státnímu zástupci k došetření některých skutečností. Pokud nastane tato situace a po došetření skutečností stále existuje důvod ke stíhání obviněného, musí státní zástupce podat novou obžalobu.

3.4 Vykonávací řízení

V rámci vykonávacího řízení nedisponuje státní zástupce širokými pravomocemi. Ve vztahu k výkonu trestu odnětí svobody je státní zástupce oprávněn iniciovat svým návrhem příslušnému soudu změnu způsobu výkonu trestu. U ochranných opatření může státní zástupce podat návrh na změnu výkonu ochranného léčení, a to i na změnu k přeměně ústavního léčení na zabezpečovací detenci. Státní zástupce je rovněž oprávněn podat návrh na upuštění od výkonu ochranného léčení ještě před jeho zahájením.

V rámci vykonávacího řízení státní zástupce působí v oblasti dozoru nad dodržováním právních předpisů v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody a dalšími místy, kde dochází k omezení osobní svobody. Tato pravomoc státního zástupce je zakotvena v § 4 odst. 1 písm. b) ZoSZ, dále v zákoně č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů. Pro

pravomoci státního zastupitelství v této oblasti byl rovněž vydán pokyn obecné povahy, který byl v únoru letošního roku novelizován, s účinností od března 2015, jedná se o pokyn č. 10/2012, ve znění pokynu č. 1/2015 nejvyššího státního zástupce, o výkonu dozoru nad dodržováním právních předpisů v místech, kde je podle zákonného oprávnění omezována osobní svoboda.

Ve vztahu k institucím, kde je omezena osobní svoboda, disponuje státní zástupce mnohými oprávněními. Účelem dozoru je zajistit zde dodržování právních předpisů a dále, aby nikdo nebyl v těchto místech držen nezákonně či bezdůvodně. Cílem tohoto dozoru je kontrola vězeňství z vnějšího pohledu. V tomto případě se jedná o dozor soustavný a průběžný.

V případě dozoru při výkonu trestu jej vykonává státní zástupce působící u krajského státního zastupitelství, a je k němu pověřen nejvyšším státním zástupcem. Ten zároveň určuje i dohledového státního zástupce z řad vrchního státního zastupitelství. Teritoriální příslušnost státního zástupce vykonávajícího dozor je určena místem, kde se trest vykonává.

Jak jsem již zmínila, v tomto případě disponuje státní zástupce řadou oprávnění, která jsou vyjmenována v § 78 z. č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, jako příklad lze uvést možnost navštěvovat v kteroukoliv dobu místa, kde se výkon trestu provádí, hovořit s odsouzenými o samotě nebo vydávat příkazy vězeňské službě. Takové příkazy je pak vězeňská služba povinna respektovat a ihned provést, ačkoliv tedy státní zástupce nemá pravomoc rušit příkazy samotné vězeňské služby, má pravomoc vydat vlastní příkaz, který může být v rozporu a vězeňská služba bude povinna jej provést. Na tato oprávnění navazuje dále ustanovení § 73 písm. c) téhož zákona, které říká, že státní zástupce má v rámci výkonu dozoru pravomoc nařídit propuštění odsouzeného z výkonu trestu, je-li v něm držen nezákonně.

4 Působnost státního zástupce v jiném než trestním řízení

Ačkoliv těžiště mé diplomové práce tkví v činnosti státního zástupce související s trestním řízením, považuji za důležité, aspoň v krátkosti, zmínit se i o činnosti státního zastupitelství v netrestní oblasti. Po roce 1989 byla oprávnění v této oblasti hodně zúžena a zůstala pouze ta nejnужnější, ale pravomoci státního zastupitelství v netrestní oblasti jsou postupně rozšiřovány a v současné době již nelze říci, že by byly zrovna zanedbatelnou agendou úřadů státního zastupitelství, také jejich význam nelze podceňovat. „Netrestní působnost na působnost trestní navazuje, vychází z ní nebo ji předchází. Ve vztahu k působnosti na trestním úseku má doplňující charakter. Netrestní působnost přispívá k odstraňování příčin a podmínek trestné činnosti.“¹⁰⁴

Rozsah působnosti je zakotven v § 4 ZoSZ, kdy odst. 1 písm. c) stanoví, že státní zastupitelství působí i v jiném než trestním řízení. Tuto působnost stanovují zvláštní právní předpisy, které ve svém znění musí účast státního zastupitelství výslovně připouštět. Mezi takovéto předpisy řadíme například občanský soudní řád, zákon o zvláštních řízeních soudních, soudní řád správní, zákon o mezinárodním právu soukromém¹⁰⁵ nebo insolvenční zákon¹⁰⁶. K netrestní oblasti byl rovněž vydán pokyn obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 4/2014, o netrestní působnosti.

O své účasti v občanském soudním řízení jsou státní zastupitelství povinna vést spis, který bychom mohli přirovnat k dozorovému spisu v přípravném řízení. Obsahem tohoto spisu by měla být příprava na ústní jednání, ve které bude hodnocení jak skutkového, tak právního stavu věci, případné důkazní návrhy státního zastupitelství a osnova závěrečného návrhu. Vzhledem k tomu, že se v řízeních, kde vystupuje státní zastupitelství, může rozhodovat o věcech velmi důležitých pro postavení dotčených osob, je žádoucí, aby spis byl veden s náležitou pečlivostí, a to i z důvodu možného zásahu ze strany jiného státního zástupce do řízení nebo z důvodu personální obměny osoby státního zástupce, který v řízení vystupuje.¹⁰⁷

¹⁰⁴ KOUDELKA, Zdeněk, Miroslav RŮŽIČKA a František VONDRUŠKA. *Zákon o státním zastupitelství s komentářem a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 24.

¹⁰⁵ Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁶ Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁷ Článek 8 odst. 5 pokynu obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 9/2008, ve znění pokynu obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 4/2014.

Státní zastupitelství, jak jsem zmiňovala již několikrát, je orgánem ochrany veřejného zájmu. Tento zájem nelze zúžit pouze na zastupování veřejné žaloby a úkolů s tím souvisejících, ale v mnoha ohledech s ním budeme operovat i v netrestní oblasti. Státní zastupitelství je do řízení oprávněno zasáhnout pouze v případě, že shledá nutný objektivní veřejný zájem na věci. Co stojí za povšimnutí, je fakt, že hledisko veřejného zájmu státní zastupitelství nijak neprokazuje a ve své podstatě je nepřezkoumatelné, soud tedy nemá pravomoc postavit se k takovému tvrzení do opozice. Ačkoliv je podle mého názoru vhodné nechávat státním zástupcům oprávnění k autonomním rozhodnutím, nepovažuji tuto právní úpravu za vhodně zvolenou, když staví soud do role pouhého přihlížejícího.

Sám ZoSZ v § 5 hovoří o oprávněních státního zastupitelství, která zakotvuje OSŘ. Tak se dozvíme, že státní zastupitelství je oprávněno podat návrh na zahájení občanského řízení nebo do již zahájeného řízení vstoupit. Protože pro trestní řízení je státní zastupitelství právně považováno za organizační složku státu, tedy reprezentuje státní moc, ale v tomto případě jedná svým vlastním jménem, je nutné státnímu zastupitelství přiznat v civilním řízení procesní subjektivitu a procesní způsobilost. Podle § 14 ZoSZ má státní zastupitelství právo na zapůjčení soudního spisu, ze kterého zjistí stav řízení. Soud může odmítnout spis zapůjčit pouze ze závažných důvodů.

Z pohledu civilních předpisů dělíme pravomoci státního zastupitelství do dvou velkých skupin. Hovoříme zde o oprávněních vstupových a návrhových.¹⁰⁸

Vstupová oprávnění, jak vyplývá ze samotné terminologie, znamenají možnost vstoupit do již zahájeného civilního řízení. Důvodem legitimujícím ke vstupu je již zmiňovaný veřejný zájem, zdůraznit je třeba, že se jedná o možnost státního zastupitelství, nikoliv povinnost. Trvání veřejného zájmu je pak nutno zkoumat po celou dobu působení státního zástupce v řízení, a jakmile by veřejný zájem na věci odpadl, je státní zástupce povinen svou činnost v řízení ukončit.

V tomto případě pak státní zastupitelství nemá postavení strany, ani účastníka sporu, ale zvláštního procesního subjektu. Pokud se státní zastupitelství rozhodne do řízení vstoupit, děje se tak zpravidla tzv. prohlášením o vstupu v písemné podobě, soud vstup státního zástupce nemůže odmítnout. Okamžik, do kterého musí státní zástupce do řízení vstoupit, není určen, je tedy možné, aby

¹⁰⁸ SVOBODA, Karel, SMOLÍK, Petr, Jiří LEVÝ a Renáta ŠÍNOVÁ, et al. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 134.

vstoupil v průběhu řízení stupně prvního i druhého, případně vstoupil společně s podaným odvoláním.¹⁰⁹

V případě vstupu státního zastupitelství do řízení je třeba zvláště dbát na to, aby byla zachována rovnost stran a kontradiktornost řízení, ačkoliv podle usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 44/2004 ze dne 28. června 2008 není vstupem státního zastupitelství rovnost postavení stran v řízení nikterak narušena.¹¹⁰ Mezi vstupová oprávnění státního zástupce řadíme případy taxativně vyjmenované v § 8 odst. 1 ZŘS¹¹¹, další vstupová oprávnění jsou značně roztržena napříč českým právním řádem.

Druhou skupinou oprávnění jsou oprávnění návrhová, spočívající v možnosti státního zastupitelství iniciovat řízení u soudu. I zde se setkáváme s podmínkou, aby řízení vyžadoval veřejný zájem. Ani v tomto případě není soud oprávněn splnění podmínky veřejného zájmu nikterak přezkoumávat a žalobu nesmí odmítnout, stejně jako nesmí zastavit řízení.

V této situaci má státní zástupce postavení účastníka řízení se všemi jeho právy a povinnostmi, kromě těch, které náleží výlučně účastníkovi hmotněprávního vztahu, o kterém se řízení vede.¹¹² V rámci návrhových pravomocí státního zastupitelství musíme rozlišovat řízení sporná, kde bude mít státní zástupce postavení žalobce, a řízení nesporná, kde bude vystupovat jako návrhovatel.

Kromě standardních návrhových oprávnění rozlišujeme ještě ta, pro která je legitimován pouze nejvyšší státní zástupce. Ten svou pravomoc nemůže delegovat nikomu jinému, ani státnímu zástupci působícímu u Nejvyššího státního zastupitelství. Tak je například možné podat žalobu podle § 66 odst. 2 SŘS k ochraně veřejného zájmu ke krajskému soudu.

¹⁰⁹ KOCOUREK, Jiří a Jan ZÁRUBA. *Zákon o soudech a soudcích; Zákon o státním zastupitelství*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 439.

¹¹⁰ SVOBODA, Karel, SMOLÍK, Petr, Jiří LEVÝ a Renáta ŠÍNOVÁ, et al. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 134.

¹¹¹ Jedná se o: a) věci osvojení, a to v části, ve které je rozhodováno o tom, zda je třeba souhlasu rodičů k osvojení; b) věci péče soudu o nezletilé, jde-li o uložení zvláštního opatření při výchově dítěte, o ústavní výchovu, o určení data narození nebo jde-li o pozastavení, omezení nebo zbavení výkonu rodičovské odpovědnosti nebo jejího výkonu; c) věci ochrany proti domácímu násilí; d) svéprávnost; e) prohlášení za mrtvého; f) určení data smrti; g) věci vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení v ústavu zdravotnické péče nebo vyslovení nepřípustnosti držení v zařízení sociálních služeb; h) umoření listin; i) některé otázky týkající se právnických osob.

¹¹² KOCOUREK, Jiří a Jan ZÁRUBA. *Zákon o soudech a soudcích; Zákon o státním zastupitelství*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 439.

Po účinnosti ZŘS se oprávnění státního zástupce v této oblasti značně rozšířila¹¹³. Další návrhová oprávnění nalezneme opět ve velkém počtu právních předpisů, například v ZoSZ, zákoně o obchodních korporacích¹¹⁴, zákoně o soudnictví ve věcech mládeže¹¹⁵ a dalších.

V souhrnu lze označit netrestní působnost státního zastupitelství za neustále se rozšiřující. Ačkoliv tomuto trendu vychází platná právní úprava vstříc, je velmi roztržitá a nekomplexní. Institut státního zastupitelství v civilním procesu, coby ochránitele veřejného zájmu, je zajisté dobré zachovat, ale úvahy de lege ferenda by z mého pohledu bylo vhodné směřovat ke stanovení určitých konkrétních pravidel pro fungování státních zástupců.

¹¹³ Mezi návrhová opatření podle ZŘS patří podle § 8 odst. 2 věci péče soudu o nezletilé, jde-li o uložení zvláštního opatření při výchově dítěte, o ústavní výchovu, o určení data narození nebo jde-li o pozastavení, omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti nebo jejího výkonu, dále věci ochrany proti domácímu násilí, svéprávnost, prohlášení za mrtvého a věci vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení v ústavu zdravotnické péče nebo vyslovení nepřipustnosti držení v zařízení sociálních služeb.

¹¹⁴ Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁵ Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.

5 Nový zákon o státním zastupitelství

Organizace státního zastupitelství České republiky je v našem právním řádu zakotvena v nesčetněkrát zmiňovaném zákoně č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství. Největších změn tento zákon doznal novelizací uskutečněnou zákonem č. 14/2002 Sb. V následujících letech se ukázalo, že ačkoliv trend změn jde správným směrem, je jich potřeba udělat více, než by bylo možné provést novelizací. Proto se přistoupilo k návrhu nového zákona o státním zastupitelství.

Geneze nového zákona o státním zastupitelství (dále jen nový ZoSZ) je provázena četnými souboji mezi představiteli politické moci na straně jedné a vrcholnými představiteli instituce státního zastupitelství na straně druhé. Debaty, které tento zákon vyvolává, pak vedou k mnoha verzím, kdy některé zůstávají pouze pracovní, zatímco s jinými je seznamována i veřejnost. V roce 2013 byl návrh nového ZoSZ předložen Poslanecké sněmovně ČR, avšak došlo ke zpětvzetí tohoto návrhu. V současné chvíli vede Ministerstvo spravedlnosti spolu s Nejvyšším státním zastupitelstvím debaty, které by podle tiskových zpráv Ministerstva spravedlnosti měly přinést konečný návrh nového ZoSZ, jenž bude do konce června 2015 předložen vládě.

Než se dostanu k jednotlivým institutům, ráda bych zmínila velmi citlivé téma, které vznik zákona doprovází, a tím je nezávislost instituce státního zastupitelství. Zatímco ze strany Ministerstva spravedlnosti zaznívají slova o posílení autonomie a celkové nezávislosti, ze strany státního zastupitelství jsou názory značně odlišné. Proklamace nově nabyté autonomie pro státní zástupce je z mého pohledu příliš urputná, když tato neustálá prohlášení spíše vzbuzují obavy, zda tomu tak skutečně je. Oproti tomu z pohledu státních zástupců slyšíme mnohé připomínky, které odkazují na konkrétně navrhovaná řešení hovořící spíše pro to, že k posílení autonomie nedojde. Je potřeba najít rovnováhu mezi nezávislostí, která státnímu zastupitelství jako orgánu veřejné žaloby rozhodně připadá a tím, aby rozsáhlé pravomoci nevzbuzovaly obavu z jejich zneužití.

Ministerstvo spravedlnosti ve svém dokumentu hovoří o tom, že „Posílení postavení státních zástupců je přitom nezbytným krokem k vyšší profesionalizaci veřejné žaloby a k jasnému určení odpovědnosti za výsledek v konkrétní věci.“¹¹⁶ Formulace je podle mého mínění zvolena velmi nešťastně, když spolu se silnějším

¹¹⁶ *Shrnutí hlavních principů návrhu zákona o státním zastupitelství: silnější postavení a samostatnost státních zástupců* ze dne 26. ledna 2015. [online]. [cit. 10. 3. 2015]. Dostupné z: portal.justice.cz/Justice2/soubor.aspx?id=113414

postavením hovoří zároveň o odpovědnosti státního zástupce za výsledek. Státní zástupce přece nemůže odpovídat za výsledek konkrétního případu, když to by mohlo vést k jakési „autocenzuře“ obžalob, kdy státní zástupce obávající se o výsledek raději obžalobu nepodá. Rozhodně je zde namísto odpovědnost za správné provedení úkonů, jejich zákonnost či za pasivitu ve vztahu k určitým povinnostem, ale ne za výsledek.

Velké diskuze vyvolává zavedení tzv. speciálů, tedy speciálních státních zastupitelství s celorepublikovou působností a věcnou působností v oblasti hospodářské a majetkové kriminality, zadávání veřejných zakázek a korupčních trestných činů. Tyto speciály by se měly zabírat případy se škodou nad 75 milionů korun českých. Vzhledem k tomu, že se u nás jedná o zavedení zcela nového institutu, jsou debaty rozhodně oprávněné. Nepopíratelná je v tomto ohledu inspirace jinými právními úpravami, z nichž lze zmínit například úpravu rakouskou. Konečná podoba speciálů ještě stanovena není, stále probíhá hledání kompromisu, přesto je v současné době nejčastěji zmiňována myšlenka jednoho speciálu, který by měl dva stupně. Není překvapivé, že speciály mají podporu veřejnosti, vzhledem k tomu, že se v souvislosti s nimi zmiňuje zaklínadlo dnešní doby „boj s korupcí“. Ačkoliv chápu, že hospodářská kriminalita je záležitostí velmi specifickou, dovolila bych si ztotožnit se s názorem některých odpůrců, kteří považují zřízení speciálů za neefektivní a přiklání se k rozšíření působnosti již existujících speciálních odborů u vrchních státních zastupitelství. Pro správné fungování takového speciálu v rámci celé justice, by podle mého názoru bylo nutné zavést podobné speciály i na úrovni soudů, o čemž se v současné chvíli nehovoří.

Ačkoliv se další téma zdá již být vyřešené, nelze opomenout, že se jednalo o velmi diskutovanou oblast v rámci nového ZoSZ, hovořím zde o existenci vrchních státních zastupitelství. Původní záměr směřoval ke zrušení tohoto stupně soustavy, přičemž jeho kompetence měly být rozděleny mezi krajská, nově vzniklé speciální a Nejvyšší státní zastupitelství. Argumentem proti byla mimo jiné vzniklá asymetrie ve vztahu k vrchním soudům, kterou bych osobně nevnímala jako velký problém. Oproti tomu nevnímám příliš kladně nárůst agendy Nejvyššího státního zastupitelství, zvláště při myšlence, kterou vyjadřuje

dokument Ministerstva spravedlnosti¹¹⁷, když ten zdůrazňuje, že úloha Nejvyššího státního zastupitelství by měla být hlavně koordinační, metodická a sjednocující a měla by se tak připodobnit úloze Nejvyššího soudu. Vrchní státní zastupitelství svůj smysl v celé soustavě mají, i kdyby měl být vyjádřen pouze jako spojovací článek mezi regionálními zastupitelstvími a Nejvyšším státním zastupitelstvím. Také mi přijde poměrně paradoxní myšlenka, že v Olomouci a Praze, tedy sídlech vrchních státních zastupitelství by po jejich zrušení došlo k vytvoření poboček Nejvyššího státního zastupitelství. Po výše zmíněných argumentech se domnívám, že zrušení vrchních státních zastupitelství by v tento okamžik přineslo více problémů, než pozitiv.

Posledním tématem, které bych zde ráda zmínila, je problematika vedoucích státních zástupců. I tuto oblast by měl řešit nový ZoSZ odlišně. Zatímco v současné době je praxe taková, že vedoucího státního zástupce jednotlivého úřadu jmenuje na návrh nejbližší nadřízeného vedoucího ministra spravedlnosti na dobu neurčitou, nový ZoSZ přichází s jiným řešením. Nově by se mělo konat výběrové řízení vyhlašované Ministerstvem spravedlnosti, na jehož základě nejvyšší státní zástupce navrhne ministru spravedlnosti vybraného státního zástupce na vedoucího úřadu. Ten bude nově ustanoven na dobu určitou, pravděpodobně na 5 let. Omezení funkčního období vnímám jako změnu pozitivní, když podobná praxe se osvědčila i v oblasti soudnictví. Vedoucí státní zástupci budou nuceni více na sobě pracovat a být vnímavější k podnětům ze svého úřadu. Vzhledem k tomu, že se právě u soudů osvědčila doba 7 let pro funkci předsedy, pravděpodobně bych volila stejné řešení i pro vedoucí státní zástupce. Návrhové oprávnění nejvyššího státního zástupce je oproti původnímu záměru, kdy mu připadala role pouze poradní, určitým ústupkem Ministerstva spravedlnosti. Zvláště pro vedoucí okresních státních zastupitelství byla vhodněji řešená dosavadní úprava, která více vycházela z regionálního aspektu, chápu ovšem, že to, co je možné někde považovat za výhodu, může být jinde nevýhodou, navíc podle návrhu ZoSZ je zde stanovena povinnost nejvyššího státního zástupce projednat jmenování vedoucího státního zástupce s jemu nejbližší nadřízeným, takže zde zmiňovaný regionální aspekt není zcela potlačen.

¹¹⁷ *Shrnutí hlavních principů návrhu zákona o státním zastupitelství: silnější postavení a samostatnost státních zástupců* ze dne 26. ledna 2015. [online]. [cit. 10. 3. 2015]. Dostupné z: portal.justice.cz/Justice2/soubor.aspx?id=113414

Možnost odvolání vedoucích státních zástupců by měla být omezena pouze na cestu kárného řízení. Zde nastíněná situace se netýká nejvyššího státního zástupce.

Návrh nového ZoSZ spěje podle dostupných zpráv ke kompromisu, který bude přijatelný natolik, aby byl tento návrh předložen vládě. Ačkoliv vždycky budou zaznívat argumenty z obou stran, proč není určité řešení zvoleno dobře, tak se oba tábory shodují, že nový ZoSZ je potřebný. Jako tomu je u všech nových právních norem, až uvedení do praxe a čas ukážou kvalitu zpracované normy. Věřím, že státní zástupci v České republice jsou takovými odborníky, kteří si dovedou poradit s nastalou situací tak dobře, aby ani v nejmenším nezasahovala do fungování státního zastupitelství jako orgánu zastupujícího veřejný zájem společnosti.

Závěr

Osoba státního zástupce je ve většině demokratických států neodmyslitelnou součástí právního řádu a ani v České republice tomu není jinak. Smyslem existence státního zastupitelství je zastupování státu, jeho zájmů a prostřednictvím nich vlastně zájmů celé společnosti.

Nejvýrazněji se tyto zájmy projevují v trestním řízení. K uskutečňování své úlohy je státní zástupce nadán řadou pravomocí a oprávnění. Výkonem svých práv a povinností pak napomáhá dosažení účelu trestního řízení. Státní zástupce by měl být významnou součástí procesu nalézání spravedlnosti, k čemuž je mimo jiné veden i základními zásadami trestního řízení.

Cílem práce bylo přinést ucelený obraz instituce státního zastupitelství s důrazem na úlohu státního zástupce v trestním řízení.

Současná podoba státního zastupitelství je výsledkem určitého historického vývoje, proto je první kapitola této práce věnována právě vývoji institutu veřejné žaloby, se zaměřením na dějiny od roku 1918.

Druhá kapitola vymezuje postavení úřadu státního zastupitelství. Nejdříve se zabývá ústavním zakotvením, které pak poskytuje základ pro zakotvení zákonné. Neméně důležitou součástí této kapitoly je vymezení stěžejních zásad trestního řízení ve vztahu k činnosti státního zástupce.

Jak jsem již zmínila nejvýznamnější součástí agendy státního zastupitelství je zastupování veřejné žaloby v trestním řízení. Kapitola třetí tedy tvoří těžiště této práce, když podrobně rozebírá postavení státního zástupce v jednotlivých fázích trestního řízení a oprávnění, kterými v těchto fázích disponuje. Pozice státního zástupce je velice proměnlivá. V přípravném řízení hovoříme o tom, že státní zástupce je pánem sporu a při své činnosti vychází z rozsáhlých pravomocí. Jeho pozice se mění ve fázi před soudem, kde se státní zástupce stává jednou z procesních stran, které jsou si z pohledu práva rovny. Následně nelze opomenout pravomoci v řízení o opravných prostředcích a řízení vykonávacím.

Při výkonu funkce státního zástupce je určující ochrana veřejného zájmu, která se promítá do jeho činnosti v trestní, ale i v mimotrestní oblasti, proto čtvrtá kapitola nabízí stručný exkurz do této problematiky. V rámci mimotrestní působnosti disponuje státní zástupce pravomocemi, díky kterým může vstoupit do řízení nebo ho celé iniciovat.

Poslední kapitola se zabývá vznikem nového zákona o státním zastupitelství, který je doprovázen řadou diskuzí. Snahou bylo postihnout zde

instituty, které vyvolávají nejvíce názorových rozporů a podrobit je srovnání se současným právním stavem.

V průběhu psaní své práce jsem zjistila, že pravomoci státního zástupce jsou mnohem širší, než jsem se doposud domnívala. Ačkoliv legislativní rámec dává státnímu zástupci poměrně rozsáhlé pravomoci, ten jich v praxi zdaleka nevyužívá v takové míře, jaká přichází v úvahu. Je otázkou, zda tato situace pramení z racionální úvahy přiměřenosti nebo nezájmu využívat tyto instituty např. pro jejich větší požadavky na státního zástupce.

Jako trend posledních let se mi jeví neustálé rozšiřování pravomocí, kterými státní zástupce disponuje. Pokud se zaměříme na oblast trestní, tak za tím pravděpodobně můžeme spatřit snahu o urychlení trestního řízení a nové druhy trestné činnosti, které se objevují. Předmětem úvah by se tak mohlo stát omezení některých oprávnění, aby se z instituce státního zastupitelství neztratila jeho hlavní úloha, a to zastupování veřejné žaloby v trestním řízení.

Cizojazyčné resumé

This master's thesis with its title „Status of the Public Prosecutor in criminal proceeding“ attempts to fully describe the valid legal basis for the status and activities of a public prosecutor in his most important function, criminal procedure. Thanks to an extensive range of authorities, he influences the whole criminal procedure and plays a major role in the final verdict.

The aim of this thesis is to create a comprehensive picture of the public prosecutor's office in the Czech republic and it is for this reason that the thesis commences with historical development of public prosecution in our country. This development naturally influenced the current state of public prosecution, therefore the first section is dedicated to it.

The second section deals with embodiment of public prosecution in Czech constitution and with a subsequent law enforcement. Furthermore, there are also fundamental principles of criminal procedure, with an emphasis on those that are essential for the barrister.

The third section represents the core of this thesis as it analyses in detail the role of the public prosecutor in each stage of criminal procedure as well as the authorities that he possesses. The role of the public prosecutor is very variable. In preparatory hearing, we understand that the public prosecutor is the master of the dispute, with great authority. His role changes, though, in the court of law where he represents only one of the interested parties which all have equal position. We also cannot neglect his authorities in remedies against decisions as well as in distraints.

The fourth section provides a quick overview of non-criminal areas of activity of the public prosecutor. This non-criminal area is currently representing more and more important part of public prosecution office's agenda, therefore it could not have been totally neglected.

The last section looks into a new proposal for public prosecution office. It's important to say that there was no official proposal during the writing of this thesis. There's a lot of debate concerning the proposal, therefore this part tries to briefly characterise the institutes that are discussed the most.

Seznam použitých pramenů

Knižní zdroje

FENYK, Jaroslav. Vademecum státního zástupce. 1. vydání. Praha: ASPI, 2003, 521 s. ISBN 80-86395-80-4.

FENYK, Jaroslav. Veřejná žaloba. Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby. Díl 1. 1. vydání. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2001, 215 s.

FENYK, Jaroslav. Veřejná žaloba. Příručka pro práci státního zástupce. Díl 2. 1. vydání. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2002, 473 s.

JELÍNEK, Jiří, et al. Trestní právo procesní: podle stavu k 1.4.2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, 864 s. ISBN 978-80-87576-44-1.

KLÍMA, Karel. Komentář k Ústavě a Listině. 2. rozš. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, 901 s. ISBN 978-80-7380-140-3.

KOCOUREK, Jiří a Jan ZÁRUBA. Zákon o soudech a soudcích; Zákon o státním zastupitelství. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, 606 s. ISBN 80-7179-761-8.

KOUDELKA, Zdeněk, Miroslav RŮŽIČKA a František VONDRUŠKA. Zákon o státním zastupitelství s komentářem a judikaturou. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, 400 s. ISBN 978-80-87212-25-7.

KUCHTA, Josef a Karel SCHELLE. Historie a současnost státního zastupitelství. 1. vydání. Brno: PF MU, 1994, 348 s. ISBN 80-210-1044-4.

MUSIL, Jan, Vladimír KRATOCHVÍL a Pavel ŠÁMAL, et al. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přep. a dopl. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, 1162 s. ISBN 978-80-7179-572-8.

NEDOROST, Libor. Státní zastupitelství: historie, současnost a perspektivy. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, 519 s. ISBN 80-86432-34-3.

RŮŽIČKA, Miroslav. Veřejná žaloba a orgány konající přípravné řízení v ČR. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, 745 s. ISBN 80-7179-929-7.

SVOBODA, Karel, SMOLÍK, Petr, Jiří LEVÝ a Renáta ŠÍNOVÁ, et al. Občanský soudní řád. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 1422 s. ISBN 978-80-7400-506-0.

ŠÁMAL, Pavel, et al. Trestní řád. Komentář. II. díl. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 4700 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

Články

RŮŽIČKA Miroslav. Kontrola a dohled v soustavě státního zastupitelství II. Právní rádce. Praha: Economia, 2008, roč. 2008, č. 2.

SCHELLE Karel. Veřejná žaloba v historických souvislostech. Státní zastupitelství. Praha: LexisNexis, 2008, roč. 2008, č. 11-12.

ŠABATA Karel. Samostatnost státního zástupce a institut dohledu v soustavě státního zastupitelství. Státní zastupitelství. Praha: LexisNexis, 2007, roč. 2007, č. 4.

TOMEŠ Milan. Ústavní postavení státního zastupitelství – zamyšlení nad základními principy činnosti. Státní zastupitelství. Praha: LexisNexis, 2008, roč. 2008, č. 11-12.

VESECKÁ Renata. Aktuální problematika veřejné žaloby v právní úpravě České republiky. Státní zastupitelství. Praha: LexisNexis, 2008, roč. 2008, č. 11-12.

Právní předpisy

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli.

Judikatura

Nejvyšší soud, sp. zn. 5 Tdo 150/2008 ze dne 23. 4. 2008, dostupné z: <http://1url.cz/nSWo>.

Ústavní soud, sp. zn. I. ÚS 198/95 ze dne 28. 3. 1996, dostupné z: <http://1url.cz/9SWN>.

Nejvyšší soud, sp. zn. T Tz 10/2001 ze dne 24. 1. 2001, dostupné z: <http://1url.cz/9SWH>.

Nejvyšší soud, sp. zn. 5 Tz 174/2001 ze dne 5. 9. 2001, dostupné z: <http://1url.cz/6SW2>.

Ústavní soud, sp. zn. I. ÚS 40/96 ze dne 16. 4. 1996, dostupné z: <http://1url.cz/rSWq>.

Nejvyšší soud, sp. zn. 5 Tdo 1205/2003 ze dne 29. 10. 2003, dostupné z: <http://1url.cz/kSWE>.

Ostatní

Pokyn obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 9/2008, ve znění pokynu obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 4/2014, o netrestní působnosti.

Pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 8/2009, o trestním řízení.

Pokyn č. 10/2012, ve znění pokynu č. 1/2015 nejvyššího státního zástupce, o výkonu dozoru nad dodržováním právních předpisů v místech, kde je podle zákonného oprávnění omezována osobní svoboda.

Shrnutí hlavních principů návrhu zákona o státním zastupitelství: silnější postavení a samostatnost státních zástupců ze dne 26. ledna 2015. [online]. [cit. 10. 3. 2015]. Dostupné z: portal.justice.cz/Justice2/soubor.aspx?id=113414.

Seznam zkratk

Ústava	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
ZoSZ	zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů
JŘSZ	vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli
TŘ	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
ZŘS	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
SŘS	zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů
Nový ZoSZ	nový zákon o státním zastupitelství
NSS	Nejvyšší správní soud

Přílohy

Příloha č. 1 – vzor obžaloby

2 Zt – 16

Okresnímu soudu

v _____

Obžaloba

Státní zástupce Okresního státního zastupitelství v _____ podává podle § 176 odst.1 tr.ř.
obžalobu na

nar. 7.října _____ v Mostě, trvale bytem _____, současně bytem _____

ž e

dne 27.ledna 2004 _____, ul. J. Ševčíka _____ v provozovně Zastavárna _____ bez příslušného souhlasu České národní skupiny Mezinárodní federace hudebního průmyslu se sídlem Praha 2, ul. Na Kozačce č. 1289/7, společnosti CENEGA CZECH s.r.o., se sídlem Praha 5, Naskové 3 a společnosti Electronic Arts Inc., zastoupené v ČR právní firmou Čermák, Hořejš, Myslíl a spol. se sídlem Praha 1, ul. Národní č. 32, jakožto právnických osob zastupujících autorská a podobná práva, nabízel k prodeji 10 ks CD-R nosičů s nelegálně vyrobenými kopiemi herního software a hudební zvukovou nahrávku,

t e d y neoprávněně zasáhl do zákonem chráněných práv k autorskému dílu,

č í m ž s p á c h a l

trestný čin porušování autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi podle § 152 odst.1 tr. zák.

N a v r h u j i u hlavního líčení:

- 1) slyšet svědky _____ č.l. 10-12, _____ č.l. 13,
- 2) protokol o vydání věci č.l. 15, protokol o ohledání místa činu s fotodokumentací č.l. 16-19, vyčíslení škody č.l. 40-41; 46, 70-71, seznam zboží č.l. 25-26, odborné vyjádření s přílohou č.l. 55-60, zprávy o pověsti č.l. 84-87, opis rejstříku trestů č.l. 88,

Odůvodnění

Provedeným vyšetřováním bylo zjištěno, že se obviněný dopustil jednání popsaného ve výrokové části obžaloby.

Obviněný nejprve vypověděl, že CD-R nosiče s nelegálně vyrobenými kopiemi herního software a hudebních zvukových nahrávek dal na prodejně do regálu jeho kamarád, . Poté se přiznal, že si toto vymyslel a k jednání uvedenému ve výrokové části obžaloby se doznal.

Svěděk , policejní komisař SKPV , uvedl, že ve spolupráci s pracovníky živnostenského a finančního úřadu v , byla prováděna kontrola zastaváren a bazarů. Dále uvedl, že zastavárně obviněného bylo nalezeno 10 ks CD-R nosičů s nelegálně vyrobenými kopiemi herního software a hudebních zvukových nahrávek, které zde obviněný nabízel k prodeji.

Svěděk uvedl, že byl přítomen kontrole v zastavárně obviněného. Popřel, že by zmiňované CD nosiče vystavil do regálů.

Z odborného vyjádření Software Security-SWS vyplývá, že bylo prozkoumáno všech 10 ks předložených CD nosičů, přičemž bylo zjištěno, že se jedná o kopie herního software, který je plně funkční a že zkoumané tituly nepatří mezi volně šiřitelný software.

Z vyčíslení škody , Software Security-SWS, který zastupuje společnost CZECH s.r.o., je patrné, že jednáním obviněného byla způsobena škoda ve výši 1.190,-Kč.

Z vyčíslení škody společnosti a spol., která v ČR zastupuje společnost Inc., vyplývá, že jednáním obviněného byla způsobena škoda ve výši 2.998,-Kč.

Z opisu rejstříku trestů vyplývá, že obv. nebyl v minulosti soudně trestán.

Z provedeného vyšetřování je zřejmo, že obviněný bez souhlasu osob zastupujících autorská a podobná práva, prodával CD nosiče s padělkami herního software a hudebních zvukových nahrávek. Svým jednáním tak naplnil zákonné znaky skutkové podstaty trestného činu porušování autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi podle § 152 odst.1 tr. zák. Stupeň nebezpečnosti činu pro společnost je určován zájmem společnosti na ochraně vědecké, literární a jiné umělecké tvůrčí činnosti a požitků z ní plynoucích.

V dne 15.prosince

Státní zástupce

1 Zt - 7

U s n e s e n í

Státní zástupce Okresního státního zastupitelství v , rozhodl dne 6.10. v trestní věci obviněné , nar. 12.10. v Českých Budějovicích,, trvale bytem , ul. , současně bytem , ubytovna , okr. pro trestný čin úvěrového podvodu podle § 250b odst. 1 tr. zák.,

t a k t o:

Podle § 307 odst. 1 tr. ř. se trestní stíhání obviněné , nar. 12.10. pro trestný čin úvěrového podvodu podle § 250b odst. 1 tr. zákona, jehož se měla dopustit tím, že dne 14.10. , ul. Gluckova, okr. při uzavírání úvěrové smlouvy evid. č. se společností Home Credit Finance a.s. se sídlem v Brně, Moravské náměstí č. 249/8 svým podpisem potvrdila ve smlouvě uvedené nepravdivé skutečnosti, že převzala chladničku zn. Candy v hodnotě 21.700,-Kč, ačkoli již při uzavírání smlouvy věděla, že žádné zboží odebrat nebude a finanční hotovost vyplacenou za uvedené zboží použije na jiné účely, a že při uzavírání smlouvy uhradila v hotovosti akontaci na zboží ve výši 1.700,-Kč, **podmíněně zastavuje.**

Podle § 307 odst. 2 tr. ř. se obviněné stanoví zkušební doba v trvání j e d n o h o roku.

O d ů v o d n ě n í

Obviněná je policejním radou Policie ČR, Služba kriminální policie a vyšetřování v , stíhána pod sp.zn. pro trestný čin úvěrového podvodu podle § 250b odst. 1 tr. zákona, kterého se měla dopustit výše uvedeným jednáním.

Obviněná se ke spáchání činu doznala a uvedla, že potřebovala peníze na dárky pro děti, proto požádala o sepsání úvěrové smlouvy. Chtěla získat finanční prostředky, o žádné zboží zájem neměla. Bylo jí řečeno, že do smlouvy musí být napsáno nějaké zboží, že je to běžná praxe, aby byl úvěr schválen. Takto vyplněnou smlouvu poté podepsala. Dále uvedla, že jí bylo sděleno, že úvěr nebyl schválen a peněžní prostředky tedy nebudou poskytnuty.

Podle § 307 odst. 1 tr. ř. v řízení o trestném činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let, může se souhlasem obviněného soud a v přípravném řízení státní zástupce podmíněně zastavit trestní stíhání, jestliže:

- a) obviněný se k trestnému činu doznal,

- b) nahradil škodu, pokud byla činem způsobena nebo s poškozeným o její náhradě uzavřel dohodu, anebo učinil jiná potřebná opatření k její náhradě, a vzhledem k osobě pachatele, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující.

Ze shora uvedeného je patrné, že obviněná splňuje zákonné podmínky a předpoklady pro výše uvedený postup. Na obviněnou lze pohlížet jako na trestně bezúhonnou, nebyly o ní zjištěny žádné negativní poznatky, nedošlo ke způsobení žádné škody a vyjádřila souhlas s postupem podle § 307 tr.ř.

Státní zástupce proto trestní stíhání obviněné podmíněně zastavil, přičemž za přiměřenou a dostatečnou shledal zkušební dobu v délce jednoho roku. Zkušební doba počíná právní mocí rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání (§ 307 odst. 2 tr. ř.).

Poučení: Proti tomuto usnesení může podat stížnost obviněný a poškozený. Stížnost je možno podat nejpozději do tří dnů od jeho oznámení u Okresního státního zastupitelství v . Stížnost by měla odkladný účinek. O stížnosti by rozhodovalo Krajské státní zastupitelství v

V dne 6.října

Státní zástupce

1 ZT – 28

V dne 22.9.

Policie ČR
Okresní ředitelství
Služba kriminální policie a vyšetřování

k ČTS:

Věc: obv. , nar. 28.8.

Příloha: spis, usnesení č.j. 2 ZT -27

V příloze vracím spis s usnesením, jímž jsem podle § 148 odst. 1 písm. c) tr.ř. zamítl stížnost obviněného, neboť jsem ji neshledal důvodnou.

S ohledem na současnou důkazní situaci policejnímu komisaři ukládám, zpracovat časový harmonogram, aby bylo zřejmo, kdy byl kontrolován, kdy obv. z místa kontroly ujel, kdy se na místo vrátil. Toto je nutno ke zjištění, zda bylo možné, aby v tomto časovém úseku obv. dojel na místo, kde byly nalezeny igelitové tašky a zase vrátil zpět.

Dále ukládám provést rekonstrukci útoku obviněného na kontrolujícího policistu spočívající v najíždění automobilem na policistu a vyhotovení plánu, ze kterého by bylo patrné místo, kde stál automobil obv., kde se nacházeli policisté, jakým způsobem bylo vozidlo přeparkováno a jakým směrem z místa kontroly obv. ujel.

Lhůtu vyšetřování prodlužuji do 25.10.

Státní zástupce